

**Міністерство освіти і науки України
Одеська національна академія харчових технологій**

МЕХОВИЧ СЕРГІЙ АНАТОЛІЙОВИЧ

УДК : 658:005.52:005.336(043.5)

**ФОРМУВАННЯ РЕГІОНАЛЬНИХ МІЖГАЛУЗЕВИХ ЗВ'ЯЗКІВ
НА ОСНОВІ ТЕХНОЛОГІЧНОГО РЕІНЖИНІРИНГУ**

Спеціальність 08.00.05 – розвиток продуктивних сил і регіональна економіка

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора економічних наук

Одеса -2017

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Національному технічному університеті «Харківський політехнічний інститут» Міністерства освіти і науки України.

Науковий консультант - доктор економічних наук, професор
МЩЕНКО Володимир Акімович,
Національний технічний університет
«Харківський політехнічний інститут»,
завідувач кафедри менеджменту
зовнішньоекономічної діяльності та фінансів.

Офіційні опоненти: - доктор економічних наук,
ВОЙТ Сергій Миколайович,
ДП «Виробниче об'єднання Південний
машинобудівний завод ім. О. М. Макарова,
генеральний директор;

- доктор економічних наук, професор
ПАПП Василь Васильович,
Мукачівський державний університет,
професор кафедри туризму і рекреації;

- доктор економічних наук, професор
СТРОЙКО Тетяна Володимирівна,
Миколаївський національний університет
ім. В.О.Сухомлинського,
завідувач кафедри економіки та міжнародних
економічних відносин.

Захист відбудеться **8 червня 2017 р. о 10⁰⁰ годині** на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 41.088.05 в Одеській національній академії харчових технологій за адресою: 65039, м. Одеса, вул. Канатна, 112, аудиторія А-234.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Одеської національної академії харчових технологій за адресою: 65039, м. Одеса, вул. Канатна, 112, читальний зал.

Автореферат розісланий **5 травня 2017 р.**

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Крупіца І.В.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Одним із пріоритетних завдань сучасного етапу розвитку господарства України є створення умов для розвитку продуктивних сил і регіональної економіки. Вирішення цих задач пов'язано із розвитком реального сектору економіки, пошуком інструментів розширеного відтворення та трансформацією сировинної структури вітчизняної промисловості у високотехнологічну індустріальну модель з розвинутою системою виробничих зв'язків. Трансформаційні процеси, що постійно відбуваються у національному інноваційному середовищі, зміни у інституційному оточенні та глобалізація стали причиною переосмислення сутності міжгалузевої інтеграції як економічної категорії. З одного боку, посилюється дія ринкових регуляторів та монополістичних проявлень практично в усіх сферах економіки. З іншого, існуючі реалії свідчать про подальше поглиблення кризових явищ та відсутність дійових механізмів щодо їх подолання. Застарілі виробничі технології, що не відповідають сучасним вимогам ринку, та нездатність національної інноваційної системи відповідати на світові виклики призвели вітчизняний виробничий потенціал до втрати своїх позицій в економічному просторі, стали причиною деградації більшості регіонів України. Провідні вітчизняні промислові підприємства, що історично визначали науково-технічний та соціальний розвиток країни, формували інфраструктуру міст та регіонів, обумовлювали межі міських агломерацій, забезпечували робочі місця – скоротили виробництво, або припинили свою діяльність. Останні десятиріччя характеризуються катастрофічним падінням рівня ВВП, занепадом регіональної інфраструктури. Розрив виробничих зв'язків став однією з вагомих причин тривалого політичного та соціального дисбалансу, скоїв масове безробіття.

Провідна роль в економічній системі належить машинобудуванню. Його специфічна роль полягає в тому, що ця галузь виступає як утворюючий комплекс, що формує активну частину основних виробничих фондів практично в усіх галузях народного господарства, утримує виробничо-технічний потенціал на потрібному рівні та закладає основи для переходу до нового технологічного укладу. Теперішній стан машинобудівного комплексу не здатний вирішувати ці задачі. Вітчизняні виробники поступають все більше позицій іноземним конкурентам не тільки на зовнішніх ринках а і на внутрішніх. Держава фактично відмежувалась від впливу на ці процеси. У розроблених стратегіях розвитку на найближчі 10 років як на державному, так і на регіональних рівнях віддається пріоритет аграрному сектору без визначення місця і ролі вітчизняного машинобудування. Разом з тим, розвиток процесів глобалізації супроводжується активізацією на світових ринках виробників машинобудівного обладнання на основі гнучких виробничих систем, робототехнічних комплексів, сучасних інформаційних технологій та розвитком кооперації у різних сферах виробництва на їх основі. Провідні виробники Японії, Китаю, Сінгапуру, Тайваню розміщують у країнах східної Європи свої філії, представництва та сервісні центри, активізують

діяльність інжинірингових фірм із створенням виробництв та технологій «під ключ». Український ринок для цих виробників має певні признаки привабливості. Цей факт об'єктивно слід визнати як суттєвий фактор, що має дати імпульс відродженню вітчизняної машинобудівної галузі, для якої характерна розвинута мережа міжгалузевої взаємодії.

Теоретичні питання, що пов'язані із регіональним аспектом промислового розвитку, займають провідне місце у наукових працях, але сьогодні у політиків і вчених відсутня узгоджена теоретична платформа збалансованого відродження вітчизняної промисловості з урахуванням регіональних особливостей. Проблема збалансованого розвитку економічного середовища в умовах трансформації економіки під впливом процесів глобалізації присвячені праці зарубіжних вчених. Серед них А. Вебер, М.Дж. Енрайт, А.Леш, Р. Капелло, Ф.Кук, К. Лаунхардт, Ф. Перру, М. Портер, Е. Райнерт, Й.Тюнен, Й.Шумпетер та інші. В Україні останні роки велика група провідних вчених активно працює у різних напрямках щодо пошуку ефективних моделей регіонального розвитку. Це такі вчені, як А.Амоша, П.Бубенко, Б. Буркинський, О. Васильєв, В. Вишневський, С. Войт, З.Варналій, І. Вахович, В. Геєць, А.Грищенко, І. Жилияєв, Ж. Жигалевич, Л. Збаразська, Ю. Іванов, О.Кендюхов, Ю. Кіндзерський, М. Кизим, Л. Ковальська, В.Кравців, М.Колосовський, І. Одотюк, В. Міщенко, В. Папп, Ю. Пахомов, В.Пономаренко, О. Прокопенко, В. Семиноженко, М. Скрипниченко, Д.Солоха, Т.Стройко, О. Тіщенко, Т.Уманець, С. Харічков, Н. Смородинська, С.Філіппова, І. Чичкало-Кондрацька, Є. Юркевич, М. Якубовський та інші. Особливості інституційних змін просторового розвитку, кластерної політики та реінжинірингу досліджували вчені: О. Аксянова, Е.Діваєва, О. Петров, В.Полтерович, В. Фельдман, Т. Давенпорт, Г. Менш, А. Скотт, А. Сков, Ф.Уллах, М. Хаммер, Дж. Хартлі, М. Хіроока, Дж. Чампі та інші.

Існуючі наукові доробки вітчизняних та зарубіжних вчених є важливою теоретичною базою визначення ролі промисловості та регіональної політики у процесах її відтворення. Поряд з цим, існуючі реалії висувають нове коло питань для подальших досліджень.

Перш за все це стосується конкурентоспроможності вітчизняної промисловості та регіонів. Беручи до уваги стан машинобудівних підприємств, потрібні механізми не поверхневої їх модернізації, а корінні перетворення виробничої бази. Подальшого дослідження потребують теоретичні і практичні проблеми розвитку регіональних інноваційних систем нового типу. Це стосується також питань визначення сутності кластерів, як інституту розвитку та форми промислової інтеграції. Потребують вивчення механізми впливу на інноваційні процеси таких інструментів, як технологічні платформи, інжиніринг, реінжиніринг, державно-приватне партнерство, трансфер технологій, їх вплив на ефективність бізнесу та міжгалузеві зв'язки. З урахуванням зазначених питань слід визначити основні напрями регіональної промислової політики, побудованої на сучасних формах мережевої взаємодії бізнесу, закладів науки, влади і суспільства та спрямованої на забезпечення сталого соціально-економічного розвитку регіонів та країни в цілому.

Важливість і значимість цих питань зумовили вибір теми, постановку мети і завдань дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дослідження є складовою частиною наукових робіт, що виконувались під науковим керівництвом та за безпосередньої участі здобувача згідно з планами НДР Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут». У рамках госпдоговірної теми «Розробка механізмів реінжиніринг – гових перетворень машинобудівного підприємства (НТУ «ХПІ», м. Харків, ДР 0114U006134, 2013 р.) здобувачем розроблено форми, механізми та напрями організації інжинірингової діяльності у регіоні, виявлено фактори, що впливають на конкурентоспроможність регіону. У рамках госпдоговірної теми «Формування механізмів інноваційного розвитку» (НТУ «ХПІ», м. Харків, ДР 0113 U006357, 2014р.) здобувачем розроблено методи активізації інноваційної діяльності з використанням нових інструментів регіональної кластерної політики. У рамках науково-дослідної роботи за темою: «Шляхи та методи використання науково-освітнього потенціалу регіонів для прискорення інноваційного розвитку національної економіки» (Північно-східний науковий центр НАН України і Міністерства освіти і науки України, ДР 0114U001455, 2015 р.) проаналізовано домінуючу роль вузівського наукового сектора у формуванні кластерів та механізмів державно-приватного партнерства в інноваційній політиці регіонів.

Тема дисертації відповідає стратегічним напрямкам розвитку продуктивних сил і регіональної економіки, що визначені у Розпорядженні Кабінету Міністрів України від 17.07.2013 р. № 603–р «Про схвалення Концепції загальнодержавної цільової економічної програми розвитку промисловості на період до 2020 року».

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є розробка теоретико-методологічних основ відродження регіональних міжгалузевих зв'язків з використанням технологічного реінжинірингу.

Реалізація мети дисертаційної роботи обумовила наступні завдання дослідження:

- обґрунтувати теоретичні основи формування регіональних міжгалузевих зв'язків на основі технологічного реінжинірингу;
- обґрунтувати теоретичний підхід щодо створення нового інституту розвитку – інституту регіональної кластерної політики (ІРКП) для приведення у дію механізму формування регіональних міжгалузевих зв'язків на засадах технологічного реінжинірингу;
- розробити науково-методичний інструментарій приведення у дію інституту регіональної кластерної політики;
- визначити концептуальні положення та введено у науковий обіг поняття «технологічний реінжиніринг»;
- обґрунтувати і запропонувати організаційно–теоретичні положення нової кластерної структури;
- розвинути систему поглядів щодо цілей, змісту і значення

міжгалузевих зв'язків у сучасному економічному середовищі;

- розробити модель функціонування сфери оборонно–промислового комплексу України (ОПК);

- удосконалити методологічні підходи до визначення змісту регіональної промислової політики та особливостей її моделі у контексті формування міжгалузевої кооперації в умовах здійснення технологічного реінжинірингу у промисловості;

- розвинути уявлення щодо тенденцій розвитку світового машинобудування та їх впливу на вітчизняну промисловість;

- розробити методичні підходи до формування стратегії розвитку міжгалузевих зв'язків, які, на відміну від існуючих, базуються на пріоритетній ролі машинобудівного комплексу;

- розвинути систему класифікації регіональних міжгалузевих зв'язків;

- розробити методичні положення і організаційні рішення щодо створення в Харківському регіоні інноваційно-інжинірингового промислового кластеру машинобудівного профілю в аерокосмічній галузі – ПАК «Мехатроніка».

Об'єктом дослідження є суспільно-економічні процеси міжгалузевих зв'язків на основі технологічного реінжинірингу.

Предметом дослідження є сукупність теоретико-методологічних, методичних і практичних засад забезпечення регіональних міжгалузевих зв'язків на засадах технологічного реінжинірингу

Методи дослідження. Теоретичною та методологічною основою дисертаційного дослідження виступили фундаментальні положення економічної теорії, а також наукові праці вітчизняних і зарубіжних вчених, присвячені проблемам розвитку продуктивних сил й регіональної економіки.

У дисертаційній роботі застосовано сукупність методів наукового пізнання, що дало можливість забезпечити єдність напрямів дослідження. Методологічною основою дослідження є діалектичний та системний підхід, згідно з яким всі процеси, що характеризують явище міжгалузевих зв'язків на основі технологічного реінжинірингу, проаналізовано у взаємозв'язку і розвитку. Теоретичну основу дослідження становить критичний аналіз фундаментальних праць вітчизняних та зарубіжних вчених в області теорії і практики розміщення регіонального виробництва, реінжинірингу, промислової та кластерної політики, галузевої та міжгалузевої кооперації та методів управління регіональним розвитком. Застосовані методологічні положення формування гіпотез щодо перевірки основних завдань управління регіональним розвитком в умовах нестабільності і трансформацій.

У процесі написання дисертації було використано такі загальнонаукові та спеціальні методи дослідження: системного аналізу – для постановки мети, визначення задач, формулювання наукових гіпотез, комплексного вивчення особливостей формування регіональних міжгалузевих зв'язків; систематизації – для розподілення явищ, що вивчалися, та вибраних критеріїв на сукупності, що характеризуються спільністю та характерними признаками, при здійсненні класифікації, типології, регіональної концентрації; економіко-географічного

дослідження – при дослідженні механізмів формування і розвитку територій, вивчення розміщення виробництва у регіональному розвитку (регіональний метод), дослідження механізмів формування і розвитку регіональних міжгалузевих зв'язків у регіоні (просторовий метод); таксонування (регіоналізації) – при розподілі території України на регіони з метою оптимізації формування ІПК; картографічний – для наглядного уявлення розміщення ІПК; економіко-математичного моделювання – при моделюванні формування ІПК за регіонами України з метою вибору оптимальних рішень; аналізу та синтезу – для визначення пріоритетних галузей розвитку промисловості в країні та їх провідних кластерів, які підлягають першочерговому розвитку і державній підтримці; класифікації – для визначення типів моделей промислової політики; багатомірного статистичного аналізу – при здійсненні факторного і кластерного аналізу; логіко-структурного моделювання – для розкриття основних зв'язків в розбудові інженерно-інноваційного промислового кластера.

Інформаційну базу дослідження становили законодавчі та нормативні акти України, що регламентують розвиток регіонального господарства та інтеграційні процеси у міжрегіональному вимірі, офіційні дані Державної служби статистики України, Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства, наукові праці вітчизняних та зарубіжних вчених з проблем міжрегіональної інтеграції, матеріали вітчизняних і міжнародних науково-практичних конференцій, власні розрахунки та спостереження.

Наукова новизна одержаних результатів дисертаційного дослідження полягає у обґрунтуванні системи теоретико-методологічних положень та розробці практичних рекомендацій з формування регіональних міжгалузевих зв'язків, що створює цілісне уявлення про функціонування регіональної економіки у сучасних умовах та забезпечує науково обґрунтований вибір напрямів, методів та інструментів управління соціально-економічним розвитком регіонів.

Найбільш важливі наукові результати, отримані у процесі дослідження, та їх наукова новизна полягають у наступному:

вперше:

– розвинуто теоретичні основи формування регіональних міжгалузевих зв'язків на засадах методології технологічного реінжинірингу шляхом поєднання положень теорії ендогенного розвитку із теоріями мережної економіки, кластерними, інституціональними теоріями, теоріями регіонального розвитку. Це дозволяє створити суб'єктів, здатних виконати функцію носія чи «локомотива» структурно-технологічних перетворень у виробництві, підвищити рівень їх конкурентоспроможності на внутрішньому і зовнішньому ринках та створити умови формування нових коопераційних зв'язків всередині країни та з країнами, які є лідерами в машинобудівній сфері і володіють сучасними технологічними напрацюваннями;

– обґрунтовано теоретичні положення щодо створення нового інституту розвитку – інституту регіональної кластерної політики (ІРКП), який

призначено для приведення у дію механізму формування регіональних міжгалузевих зв'язків на засадах технологічного реінжинірингу, що дозволяє формувати адекватну інституційному середовищу стратегію регіонального розвитку, забезпечувати модифікацію державної політики структурно-технологічної модернізації промисловості шляхом інтегрального поєднання нормативних моделей регіональної промислової політики, виявляти потреби і трансформувати їх у відповідні напрями регіональної економічної політики та концентрації ресурсів. ІРКП наділяється координаційними функціями в системі регіональних міжгалузевих зв'язків, підтримує процеси формування та розвитку інноваційно-інжинірингових промислових кластерів, інноваційну діяльність, що дозволяє розглядати його як інститут розвитку регіональної системи управління;

– запропоновано концептуальні положення методології технологічного реінжинірингу та введено у науковий обіг поняття «технологічний реінжиніринг», як систему проектно-інжинірингових, організаційно-економічних, маркетингових, суспільних та логістичних заходів стратегічного значення, який виконує роль інструментарію формування виробничих циклів і процесів інноваційних перетворень, спрямований на корінні перетворення технологічної основи промислових підприємств з метою ліквідації існуючого відставання технологічного рівня машинобудівних виробництв від світових лідерів та є передумовою відтворення міжгалузевих зв'язків на оновленій технологічній базі;

– запропоновано організаційно-теоретичні положення нової кластерної системоутворюючої структури у системі інституту регіональної кластерної політики – модель інноваційно-інжинірингового промислового кластеру (ШПК), у економічному просторі якої здійснюється формування коопераційних зв'язків на основі технологічного реінжинірингу, виникають ефекти розширення виробничих і збутових можливостей, зменшення витрат коштів на реалізацію встановлених цілей, нарощення інноваційного та інвестиційного потенціалів, удосконалення визначених логістичних систем, спотворюється синергетичний ефект взаємодії. Сформульовано основні положення щодо формування в регіонах цієї системи, що дозволяє на основі запропонованої кластерної структури, удосконалити механізми управління промисловим та регіональним розвитком;

– обґрунтовано науково-методичний інструментарій інституту регіональної кластерної політики, до якого включено організаційні кластерні моделі, реінжиніринг, технологічні платформи, державно-приватне партнерство, трансфер технологій, що дозволяє створити потужні науково-виробничі угруповання з замкненим циклом виробництва, сталими виробничими зв'язками і високим потенціалом інноваційного розвитку;

удосконалено:

– практичні підходи до формування стратегії розвитку міжгалузевих зв'язків, які, на відміну від існуючих, базуються на пріоритетній ролі машинобудівного комплексу України та розвиваються завдяки впливу інституту регіональної кластерної політики;

– систему класифікації регіональних міжгалузевих зв'язків, яка, на відміну від існуючих, охоплює зв'язки характерні для процесів колаборації, розширює уявлення щодо напрямів здійснення виробничої кооперації: зв'язки за видами економічної діяльності, зв'язки у здійсненні виробничих програм на основі договорів державно–приватного партнерства, зв'язки за видами партнерства, за засобом формування, за цільовим призначенням, за видом ефекту;

– теоретичні положення і організаційні рішення щодо створення в Харківському регіоні інноваційно-інжинірингового промислового кластеру машинобудівного профілю в аерокосмічній галузі – ПАК «Мехатроніка».

дістали подальший розвиток:

– теоретичні положення щодо цілей, змісту і значення міжгалузевих зв'язків, що, на відміну від існуючих, з одного боку, ґрунтується на процесах технологічного реінжинірингу, з іншого – зумовлюється промисловим розвитком, що реалізується через регіональну кластерну політику. Поглиблено трактування понять «регіональні міжгалузеві зв'язки», «механізми управління регіональними міжгалузевими зв'язками», які, на відміну від існуючих, розглядаються як організаційна модель управлінської системи, різноманітності та системності в економічному просторі, що дозволяє враховувати нові інституційні умови функціонування регіональної економіки та міжгалузевої кооперації;

– теоретико – практичні положення щодо моделі функціонування сфери оборонно–промислового комплексу України (ОПК), яка, на відміну від існуючих, передбачає участь високотехнологічних підприємств у формуванні ядер регіональних інноваційно-інжинірингових промислових кластерів, що дозволяє застосувати єдиний методологічний підхід до управління коопераційними зв'язками з використанням науково – виробничого потенціалу ОПК та спрямовано на створення об'єднань приватних та державних підприємств із замкненими технологічними циклами виробництва. Це створить сприятливі умови для реалізації воєнно-економічної, воєнно – промислової і військово-технічної політики, забезпечить передмови проведення реінжинірингу, імпортозаміщення та диверсифікацію експортного потенціалу;

– методологічні підходи до визначення змісту регіональної промислової політики та особливостей її моделей у контексті формування міжгалузевої кооперації в умовах здійснення технологічного реінжинірингу у промисловості, що, на відміну від існуючих, є альтернативою галузевому підходу до управління та розглядається в категоріях інституту регіональної кластерної політики. Цю політику представлено як спосіб реалізації впливу глобальних факторів, що обумовлюють потребу у створенні ІРКП та здійснюють вплив на створення необхідних законів та нормативних актів, розвиток мереж, кластерів та інших форм партнерських відносин між бізнесом, владою, наукою і громадою за моделлю «потрійної спіралі». Це дозволяє регулювати задоволення економічних, соціальних та інших потреб членів взаємопов'язаних організацій на основі поєднання їх особистих та колективних інтересів, поділ між ними ризиків, витрат і доходів, розвиток їх самоорганізації, самоуправління

та самоконтролю, формує передумови створення комплексної стратегії та згуртованості дій для розвитку машинобудування та перетворення його у локомотив вітчизняної економіки;

– уявлення про тенденції розвитку світового машинобудування та їх впливу на вітчизняну промисловість. Встановлено, що провідні світові виробники сучасного машинобудівного обладнання стабільно нарощують обсяги його виробництва, а зв'язки, як складова управлінського впливу на розвиток промисловості в Україні, представляють інтерес для зарубіжного бізнесу. Доведено, що розвинені країни зацікавлені у функціонуванні українського машинобудування та у розвитку української промисловості як ринку збуту. З одного боку це сприяє процесам модернізації, з іншого стримує реінжиніринг та створює умови довгострокової технологічної залежності. Для підтримки технічного рівня вітчизняних підприємств та забезпечення його конкурентоздатності запропоновано державницькі позиції у частині підтримки власного виробника та відповідні інститути розвитку.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає у можливості використання теоретико-методологічних, методичних і практичних розробок і пропозицій щодо забезпечення регіональних міжгалузевих зв'язків при формуванні корпоративних, галузевих, регіональних та державних програм інноваційних перетворень вітчизняної промисловості, навчанні студентів економічних спеціальностей, підвищенні кваліфікації спеціалістів, керівників підприємств та державних службовців.

Основні теоретичні положення дисертаційної роботи пройшли практичну перевірку у Верховній Раді України (довідка від 24.06. 2015р.), Державному комітеті з розвитку промисловості України (довідка від 17.12. 2016р.), Національній комісії, що здійснює регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України (довідка № 6006/174/61-15 від 24.06.15р.), Харківській обласній державній адміністрації (акт впровадження результатів дослідження № 01-78/6339 від 31.08.2015 р.), Північно-східному науковому центрі НАН і МОН України (акт впровадження результатів дослідження №249/1 від 19.09.2014 р.), Інженерній академії України (акт впровадження результатів дослідження № 37 від 12.03.2015р.), на машинобудівних підприємствах ДК «Укроборонпром», зокрема на Харківському ДП «ФЕД» (акт впровадження результатів наукового дослідження від 29.10.2014 р.), ДП «Мотор Січ» (акт впровадження результатів дослідження № БПІ-5930 від 13.03.2015р.). Наукові результати дисертаційної роботи використовуються у навчальному процесі для методичного забезпечення та викладання навчальних дисциплін економічного факультету Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» (акт впровадження результатів наукового дослідження від 29.10.2014р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є результатом власного наукового дослідження автора, де на основі аналізу і узагальнення теоретичного та емпіричного матеріалу розроблено теоретико-методологічні і практичні положення, що розкривають особливості формування регіональних

міжгалузевих зв'язків на засадах технологічного реінжинірингу в умовах кластерних угруповань та забезпечують здійснення інноваційних перетворень сучасних промислових підприємств на принципово нових ринкових засадах. Наукові результати, висновки і рекомендації, що виносяться на захист, отримані автором особисто. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, у дисертаційній роботі використані лише власні ідеї та розробки автора.

Апробація результатів дисертації. Основні положення та результати дослідження доповідалися і обговорювалися на конференціях, семінарах, нарадах, серед яких найбільш важливими були: Міжнародні та Всеукраїнські науково-практичні конференції: «Проблеми створення і експлуатації гнучких автоматизованих виробництв» (Харків, 1990); «Маркетинг інновацій та інновації в маркетингу» (Суми, 2009); «Стратегії інноваційного розвитку економіки: бізнес, наука, освіта» (Харків, 2010); «Економіка та менеджмент: перспективи розвитку» (Суми, 2011); «Економічні проблеми сталого розвитку» (Суми, 2012); «Стратегія інноваційного розвитку економіки: бізнес, наука, освіта (SIDEC-2013)» (АР Крим, 2013); «Проблеми автоматизованого електроприводу: теорія і практика» (АР Крим, 2013; Одеса, 2014); «Механізми, стратегії, моделі та технології управління економічними системами за умов інтеграційних процесів: теорія, методологія, практика» (Хмельницький, 2014); «Маркетингові технології в умовах глобалізації економіки України» (Хмельницький, 2014); «Актуальні проблеми економіки та менеджменту: теоретичні і практичні аспекти» (Хмельницький, 2014); «Дослідження та оптимізмція економічних процесів «Оптимум» (Харків, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014); «Теорія і практика стратегічного управління розвитком галузевих і регіональних суспільних систем» (Івано-Франківськ, 2015); «Актуальні проблеми менеджменту в умовах інноваційного розвитку економіки» (Луцьк, 2015); «Проблеми формування та розвитку інноваційної інфраструктури: європейський вектор – нові виклики та можливості» (Львів, 2015); «Міжнародна науково-практична конференція «Регіональна політика розвитку відновлюваної енергетики» (Луцьк, 2015); «Актуальні проблеми економіки та менеджменту: теоретичні і практичні аспекти» (Хмельницький, 2015); Оптимізація економічних процесів «Оптимум-2015» (Харків, 2015); Оптимізація економічних процесів «Оптимум-2016» (Харків, 2016).

Публікації. Основні результати дисертаційної роботи опубліковано у 47 наукових працях загальним обсягом 136,8 ум. друк. арк. У тому числі: 5 монографій (із них 3 особистих загальним обсягом 80 ум. друк. арк.); 34 статті у фахових виданнях, у тому числі 17 статей у виданнях, що цитуються у міжнародних наукометричних базах даних; 8 – у збірниках матеріалів конференцій.

Обсяг і структура роботи. Дисертація складається із вступу, 5 розділів, висновків до розділів, загальних висновків та додатків. Повний обсяг дисертації становить 527 сторінок друкованого тексту й містить 60 таблиць та 81 рисунок, які разом займають повну площу 37 сторінок, 10 додатків на 51 сторінці, список використаних джерел з 498 найменування на 51 сторінці.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтовано актуальність теми дисертації, визначено мету, об'єкт, предмет, задачі і методи дослідження, відображено наукову новизну та практичне значення одержаних результатів, наведено інформацію щодо апробації та опублікування результатів наукових досліджень здобувача.

У першому розділі «**Теоретичні засади міжгалузевих зв'язків та їх місце в концепції технологічного реінжинірингу**» розкрито категорійну значимість поняття "зв'язок", розглянуто теоретичні засади виробничих міжгалузевих зв'язків та їх генезис в економічному просторі, запропоновано концепцію технологічного реінжинірингу та визначено місце в ньому міжгалузевих зв'язків, розкрито сутність регіональної кластерної політики та її вплив на систему міжгалузевих зв'язків.

В результаті дослідження отримав подальшого розвитку новий підхід до пояснення процесів та явищ еволюційної теорії та змін в теорії регіональної економіки. Запропонована теорія, яка побудована на формуванні моделей, що пов'язані з корінними перетвореннями технологічної бази виробничих підприємств. Пошук напрямів розвитку і відбір стратегічних рішень представлено як взаємодіючі компоненти еволюційного процесу. Центральним завданням виділено участь регіонів у відновленні міжгалузевих зв'язків на засадах технологічного реінжинірингу.

Обґрунтовано, що міжгалузеві зв'язки формують нову структуру об'єкту, яка складається із зв'язків між різними цілими, цілим та утвореною цілісністю. Показано, що в економічно-господарчій діяльності зв'язки встановлюються, вибудовуються, закріплюються і знаходять використання (реалізуються) як пріоритетний ресурс управлінської діяльності. При їх відсутності, недосконалої відбувається втрата керованості в управлінні.

Доведено, що вся система управління – ієрархія, функціональна діяльність, аналіз ситуації, прийняття рішень, контроль ходу процесу і результатів діяльності – є сферою встановлення, експлуатації і розвитку зв'язків. Із цієї посилки витікає теорема щодо умов здійснення місії елементів в системі: елементи в системі виконують свою місію тільки в умовах стійких і надійних внутрішніх зв'язків, а успіх у виконанні цієї місії залежить від якості системи зв'язків, в тому числі з зовнішнім середовищем. Через зв'язки відбувається все різноманіття взаємовідносин і взаємовпливу, проявляють себе реакція на сигнал, ситуацію і поведінку іншого. В економічній системі це – нормативні, законодавчі, інфраструктурні, формальні та неформальні зв'язки.

Виходячи з теорії системної організації сформульовано основні постулати і уточнення сутності й ролі зв'язків в механізмі управління розвитком регіональних економічних систем. Обґрунтовано, що постіндустріальна парадигма регіонального розвитку характеризується включенням регіонів до глобальних процесів, посиленням їх самостійності, переходом до інноваційної моделі розвитку на основі кардинального збільшення доданої вартості в інноваційному секторі і традиційних галузях

Критичний огляд різних підходів до поняття «регіон» дозволив дійти висновку, що сучасний регіон характеризується перетворенням регіональних органів влади в операторів ринкового типу, що здатні впливати на формування цілеспрямованої та випадкової системи зв'язків. Включення системи зв'язків в характеристику регіону обумовлено їх участю у створенні механізмів управлінського впливу. Удосконалено класифікацію регіональних міжгалузевих зв'язків (РМЗ). Окремо виділено зв'язки, що обумовлюють процеси технологічного реінжинірингу. Обґрунтовано, що формування РМЗ доцільно пов'язувати із інноваційними програмами технологічних та логістичних перетворень за умови інтеграції влади, бізнесу та науки поміж собою та із діючими інститутами. Серед останніх виділено державно-приватне партнерство, технологічні платформи, інжиніринг, мережі трансферу технологій.

Обґрунтовано, що формування міжгалузевих зв'язків є однією із форм виробничої інтеграції. Різні підходи наукових шкіл до розуміння інтеграційних процесів створюють загальну картину міжгосподарських відносин, що підтверджує зв'язок процесів інтеграції та міжгалузевої взаємодії. Проведений у дисертації аналіз наукових праць щодо їх суті підтвердив одностайну думку майже всіх дослідників, що причини занепаду української економіки полягають саме у припиненні міжгалузевої взаємодії. Науковці і практики також стверджують, що відновлення таких зв'язків на старій технологічній базі не має сенсу та взагалі неможливо. До того ж вирішальне значення у міжгалузевій інтеграції має технологічна сумісність. Тобто, первинним є технологія та обладнання, вторинним, або супутнім – міжгалузева кооперація. Саме на її забезпечення спрямовано технологічний реінжиніринг.

В дисертації пропонується авторська методологія здійснення технологічного реінжинірингу в економіці регіонів. Поняття «технологічний реінжиніринг», що введено у науковий обіг, підкреслює стратегічну задачу сучасного етапу – необхідність корінних перетворень технологічної основи вітчизняних промислових підприємств. Термін «реінжиніринг», що введено М. Хаммером і Д.Чампі, у запропонованій в дисертації методології означає, по-перше, спадкоємність головних принципів пропонованої методології, і, по-друге, ідею та цілі – революційний сценарій перетворень. Під технологічним реінжинірингом (ТР) розуміється фундаментальне переосмислення і радикальне перепроєктування основних технологічних процесів виробничої бази підприємств і їх матеріально-технічного забезпечення для досягнення істотних поліпшень показників результативності на основі повної зміни структури і процедур виробничих процесів з послідовним відтворенням коопераційних виробничих зв'язків.

Обґрунтовано, що методологія технологічного реінжинірингу – це система маркетингових, інжинірингових, організаційно-економічних, соціальних та логістичних заходів стратегічного значення. Вона виходить із постулату, що технологія є базовою конкурентоутворюючою основою виробництва і розглядається як концепція, що покликана поєднати усі ланки виробничого сектору країни у реалізації стратегії комплексного розвитку як

індустріальної держави. Впровадження методології технологічного реінжинірингу засновано на уявленні про тенденції розвитку світового машинобудування та їх впливу на вітчизняну промисловість і базуються на визнанні пріоритетної ролі машинобудівного комплексу України.

Визначено, що здійснення технологічного реінжинірингу ускладнюється у зв'язку з тим, що галузеві інститути, які раніше виконували цю функцію, в занепаді, або розформовані, а нові організаційні форми створюються надзвичайно повільно і безсистемно. Потрібно забезпечення синхронізації стандартів інноваційного профілю, приведення їх до вимог іноземних служб і виробництва. Це потребує створення ефективного законодавчого середовища інноваційної та інвестиційної діяльності, розвитку освіти і науки; збереження та підтримки інтелектуального капіталу; забезпечення фінансової підтримки інноваційної діяльності, наукових досліджень та розвитку високих технологій; запровадження ефективних інституціональних механізмів для розвитку високотехнологічних галузей; створення сучасної інформаційно-комунікаційної інфраструктури; збільшення експорту високотехнологічної продукції; стимулювання розвитку новітніх проривних та випереджальних технологій; зменшення імпортозалежності вітчизняного високотехнологічного сектора. Запропоновано систему заходів державної підтримки високотехнологічних галузей та підприємств, спроможних виробляти наукоємну продукцію з високим змістом доданої вартості та практичні механізми досягнення стратегічних цілей.

Запропонована методологія технологічного реінжинірингу передбачає створення нового змісту регіональної промислової політики та розробку нових моделей у контексті формування міжгалузевої кооперації, що слід розглядати як альтернативу галузевому принципу управління.

Доведено, що методичне забезпечення створення та розвитку нових форм кластерної взаємодії слід розвивати на основі регіональної кластерної політики. Доведено, що регіональна кластерна політика, як концепція, отримала широкий розвиток та інтегрує регіональну, економічну і промислову політику.

Визначено, що кластерна політика – це заходи, які проводяться органами державної або регіональної влади зі створення та підтримки кластерів на певних територіях. Обґрунтовано, що у практиці різних країн склалося дві моделі кластерної політики: ліберальна, де основним гравцем є регіональна влада й регіональні організації, що разом із центральними учасниками кластерів розробляють і реалізують програми їхнього розвитку, та дирижистська політика, що передбачає комплекс заходів від вибору пріоритетних кластерів і фінансування спільних проектів до цільового створення ключових чинників успіху у їх розвитку. Обґрунтовано, що українські реалії потребують використання третього типу моделі регіональної кластерної політики – ліберально-дирижистської, що передбачає активну участь регіональної влади не тільки у розробці і реалізації програм розвитку кластерів, а й участь у створенні ключових факторів розвитку на основі спільних стратегій. Здобутком ефективної кластерної політики у світовій

практиці стала спеціалізація економіки держав на розвитку великих інтегрованих структур, що охопили основну долю господарської діяльності і експорту. Показано, що у новому сторіччі кластерна політика набула характеру світогосподарської тенденції країн та регіонів.

Доведено, що нові методи управління поєднують галузеві принципи з регіональними задачами і потребами регіонів. Для їх забезпечення запропоновано заснувати Інститут регіональної кластерної політики (ІРКП). На рис.1 розкрито сутність та фактори, що обумовлюють потребу у його створенні.

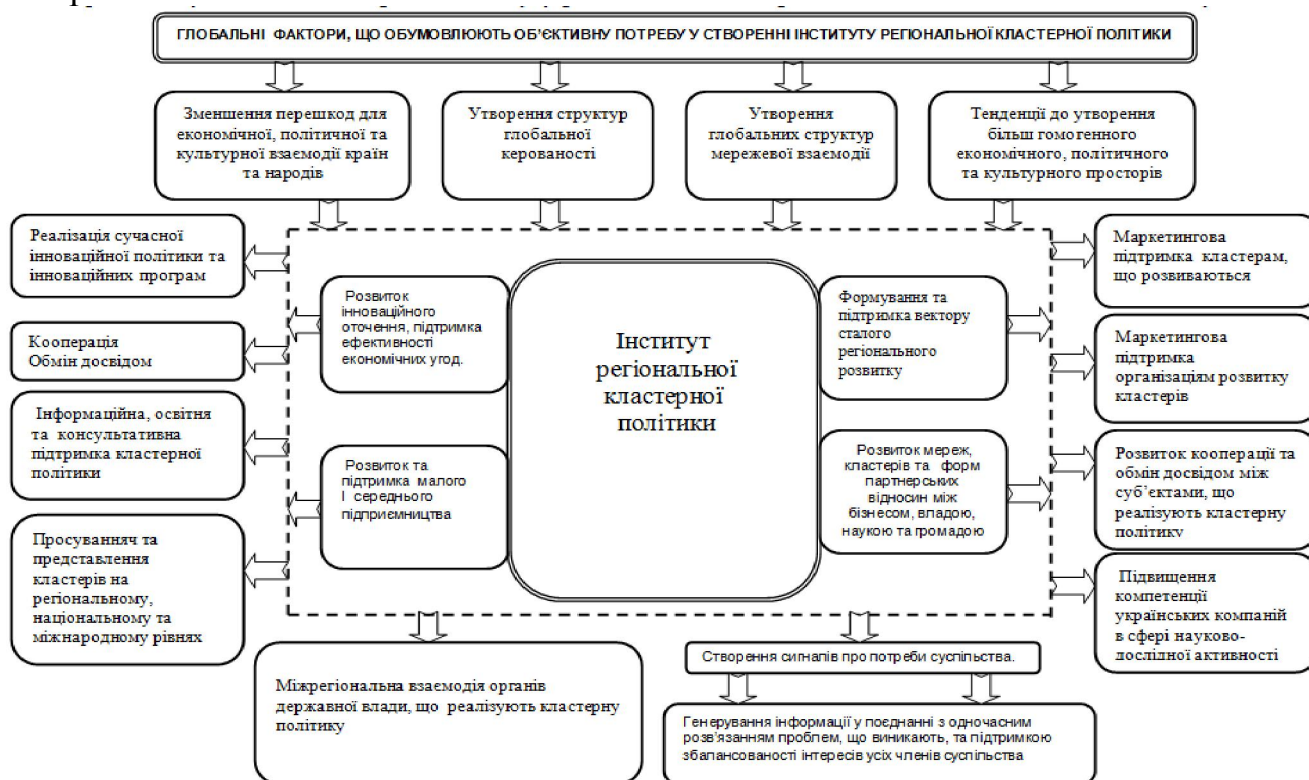

Рис. 1. Сутність інституту регіональної кластерної політики та ланцюги його впливу на економіку

ІРКП віддається провідна роль в структурній перебудові регіональної економіки та у відновленні міжгалузевих зв'язків на основі технологічного реінжинірингу. Обґрунтовано, що ІРКП – це інститут, який здійснює вплив на розвиток інноваційного середовища, забезпечує підтримку вектору сталого розвитку регіонів, обумовлює існування мережевих та інших форм партнерських відносин між бізнесом, наукою владою та громадою. Доведено, що цей інститут потрібний для створення законодавчої та нормативної бази підтримки реінжинірингу, розвитку кластерних мереж, де формуються партнерські відносини між бізнесом, владою, наукою і громадою за моделлю «потрійної спіралі». Система комплексної підтримки кластерів створена в Європі. Із 31 європейської країни 26 мають національні кластерні програми, при чому 24 % кластерів є світовими лідерами, 12 % – європейськими лідерами, 37% – національними та ще 24 % кластерів лідирують як економічні суб'єкти з високим рівнем виробництва праці. Від галузевої моделі до

кластерної перейшло державне управління у Фінляндії. Документом, в якому сформульовані основні завдання регіональної кластерної політики, є Європейський кластерний Меморандум країн – членів Європейського Союзу. Аналіз світового досвіду та національних особливостей кооперації дозволив сформулювати основні принципи регіональної кластерної політики щодо України та пріоритетні напрямки її розвитку.

У другому розділі «Трансформаційні процеси в промисловості та їх вплив на систему регіональних міжгалузевих зв'язків» здійснено аналіз економічного стану регіонів України та тенденцій у машинобудуванні, показано вплив глобалізації на трансформаційні процеси в промисловості, виявлено світові тенденції виробничих технологій та їх зв'язок з міжгалузєвою кооперацією, здійснено експертне оцінювання ситуації і перспектив розвитку регіональної системи міжгалузевих зв'язків.

Розглядаючи економічний стан регіонів України під призмою їх конкурентоспроможності, слід зазначити, що 11.10.2016 року Уряд України прийняв рішення про створення Національного комітету з промислового розвитку (Постанова КМ №711), який має стати механізмом вирішення проблем промисловості та створення передумов для вироблення конкурентного національного продукту. Його першим кроком стало проголошення про формування в Україні нової промислової політики. Це рішення слід визнати актуальним особливо в умовах прояву суперечливих тенденцій у розвитку економіки, про що свідчить макроекономічний аналіз економічного стану регіонів України. Показано, що, з одного боку, спостерігається погіршення економічної ситуації, дефіцит бюджетного ресурсу на підтримку регіонального розвитку, загострення внутрішніх проблем. З іншого – активізація спроб відновити промисловий сектор та його основу – вітчизняне машинобудування.

Майже 30 % підприємств у промисловості за підсумками першого півріччя 2016 року отримали збиток, який склав –3946248,2 тис. грн. Рентабельність операційної діяльності у промисловості зафіксована на критично низькому рівні та становила 4.7 %, в тому числі: переробна промисловість 6.2 %, машинобудування 11.5 %, добувна промисловість і розроблення кар'єрів 17.4 %. У металургійному виробництві рентабельність мала від'ємне значення і становила – 8.3 %. За шість місяців 2016 року споживчі ціни в усіх регіонах зросли в середньому по Україні на 4,9 %.

Сальдо торговельного балансу у зовнішній торгівлі товарами за підсумками восьми місяців 2016 року склалося негативним у сумі 1,5 млрд. дол. (січень-серпень 2015 року цей показник був позитивний та становив 0,5 млрд. дол.). Основним чинником погіршення торговельного сальдо стало зростання імпорتنих поставок продукції машинобудування та хімічної промисловості, питома вага яких в імпорті перевищує 52%. Утворення загального негативного сальдо було пов'язано зі значним погіршенням сальдо торгівлі продукцією машинобудування на 2,3 млрд.дол. США, металургійного комплексу на 1,5 млрд. дол., хімічної промисловості на 1,1 млрд. дол., легкої промисловості на

92,4 млн дол., деревиною та виробами з неї на 83,0 млн. дол., різними промисловими товарами на 30,5 млн. дол.

На цьому фоні майже у всіх регіонах України стався приріст капітальних інвестицій. Найбільший зріст порівняно із відповідним періодом 2015 року показали такі області: Херсонська (138.2 %), Миколаївська (92.2%), Кіровоградська (61.5 %), Тернопільська (60.2 %), Житомирська (48.3 %), Харківська (33.3 %). Зниження обсягу капітальних інвестицій відмічено у Закарпатській (-43 %), Вінницькій (-7.9%), Волинській(-14.7%) та м. Києві (-29.3 %), що відбилося на індексі конкурентоспроможності регіонів.

Серед регіонів України Харківська область в рейтингу глобальної конкурентоспроможності за базовими вимогами посідає 3 місце, в рейтингу інвестиційної привабливості регіонів – 8 місце (рис.5 а, б).

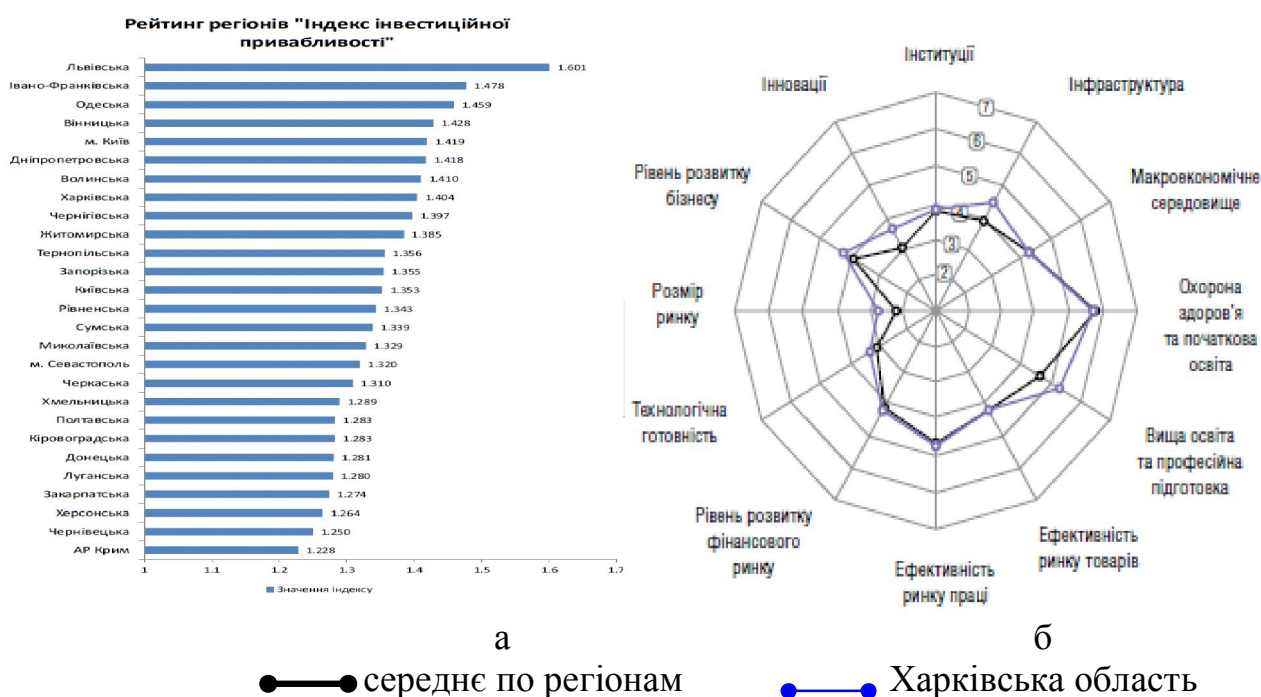

Рис. 5. Порівняльна діаграма позицій Харківської області в рейтингу глобальної конкурентоспроможності (а) та в рейтингу інвестиційної привабливості регіонів України (б)

За даними офіційної статистики у першу десятку лідерів увійшли м. Київ, Харківська, Одеська, Донецька, Дніпровська, Львівська, Київська, Запорізька, Полтавська та Рівненська області. Аутсайдерами визначені Кіровоградська, Херсонська, Житомирська, Тернопільська, Чернігівська та Чернівецька області. За базовими вимогами індексу першу трійку очолили м. Київ, Одеська та Харківська області. Кіровоградська, Херсонська та Житомирська, відповідно, посіли останні місця.

Протягом 9 місяців 2016 року спостерігалось зростання активності в поданні заявок на корисні моделі (майже на 14 %), на промислові зразки (майже на 17 %) та на знаки для товарів і послуг за національною процедурою (більше

ніж на 27 %). Однак кількість заявок на винаходи та знаки для товарів і послуг за міжнародною процедурою зменшилася майже на 8 % та 30 %, відповідно. Аналіз тенденцій патентування за технічними напрямками свідчить, що, як і в попередні роки, найбільша кількість заявок від національних заявників належить до напрямів «Хімія» (майже 19 %), «Машинобудування» (близько 16 %) і «Прилади» (понад 12 %), що підтверджує провідну роль цих галузей. У той же час розростання негативних тенденцій у регіонах формує низку загроз подальшої дестабілізації розвитку. Серед таких загроз найбільш гострими є стале скорочення промислового виробництва та погіршення результатів функціонування промислових підприємств. За підсумками 2015 року збитковий фінансовий результат отримали всі регіони, а фінансовий результат великих і середніх підприємств України склав понад 200 млрд грн. збитку.

Сектор машинобудування є основним компонентом більшої за розміром переробної промисловості, внесок якого до валової доданої вартості у переробній промисловості становить 25 % і, в свою чергу, біля 3,5 % від валового внутрішнього продукту України. Виробництво машин та устаткування загального призначення, а також виробництво електричного устаткування є відносно великими підгалуззями машинобудування, внесок яких до загального випуску сектору машинобудування становить 27% та 16%, відповідно. При цьому продуктивність праці в машинобудуванні складає лише дві третини від аналогічного середнього показника по країні, що свідчить про дефіцит капіталу і технологій.

Проведений аналіз свідчить про те, що продуктивність у секторі машинобудування України, у тому числі в переробній промисловості, знаходиться на дуже низькому рівні та становить близько 100 тис. грн на одного працівника. У світовій практиці машинобудування і переробна промисловість є відносно капіталоемними та технологічними секторами, для яких характерна вища за середню продуктивність праці. Так, продуктивність праці у переробній промисловості Німеччини становить близько 100 тис. дол. США, або 115% від середньої національної продуктивності та більш ніж у сім разів вища за продуктивність української переробної промисловості. Наведена статистика свідчить про суттєвий дефіцит продуктивності, спричинений нестачею капіталовкладень та технологій в українське машинобудування і переробну промисловість.

Обґрунтовано, що процеси глобалізації і реформаційні заходи у національній економіці створюють необхідні умови для перегляду методичних та практичних аспектів формування та розвитку РМЗ. Узагальнено, що в науковому аспекті першорядне значення набуває звернення до основ теорії глобалізації. Теорія глобалізації спирається на вільні ринки, демократію і свободу. Вплив ланцюгів глобалізації на інституційні зміни представлено на рис. 2.

Нові технології та нові засоби виробництва створюють промислову діяльність на основі зростаючої або спадаючої віддачі та визначають потребу у тих чи інших інститутах. Цим обумовлюється поява нових інститутів. У

залежності від економічної політики вони здатні прискорювати інноваційні процеси або їх стримувати.

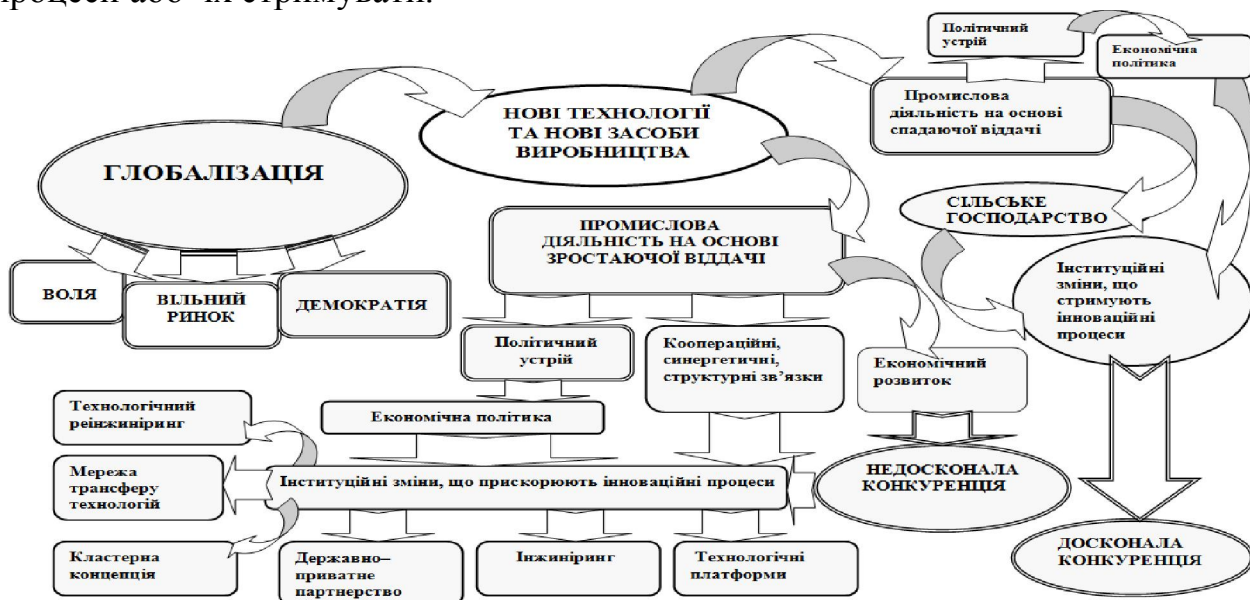

Рис. 2. Ланцюги впливу наслідків глобалізації на інституційні зміни

Для вільних ринків характерна відкритість соціально-економічних систем, що обумовлює можливість проникнення в них як з метою забезпечення розвитку, так і з метою негативного втручання. Орієнтуючись на «позитив відкритих ринків», підкреслено, що в країнах, де є свобода, демократія і ефективні системи управління економічним розвитком, наполегливо будується та розвивається саме промисловість: нові технології та нові засоби виробництва забезпечують розвиток промислової діяльності, використовуючи при цьому нові методи управління, систему стимулів та впровадження нових функцій управлінської діяльності (маркетинг, стратегічний менеджмент, корпоративну культуру, новітні інформаційні технології). Нажаль в Україні не спостерігаються такі тенденції.

Поширеними інститутами у світовій практиці управління інноваційним розвитком визнано кластери. У дисертації запропоновано нову модель – інноваційно-інжиніринговий промисловий кластер (ІПК). Головними концептуальними положеннями побудови ІПК є поєднання переваги відомих кластерних моделей з метою забезпечення технологічних перетворень і відновлення коопераційних зв'язків. Положення концепції ІПК враховують існування в економічному середовищі нових гравців: фінансово-промислових груп, холдингів, корпорацій, які впливають на економічне середовище та на процеси розвитку регіонів. Вона також враховує особливості інституційного середовища та можливості державного впливу на розвиток міжгалузевої кооперації. Головна мета створення ІПК полягає у формуванні системоутворюючого механізму функціонування інституту регіональної кластерної політики. ІПК – це нова модель просторового розвитку української економіки, що спрямована на інтеграцію інноваційно активної промисловості, фундаментальної практико-орієнтованої науки, відповідних інжинірингових компаній на спільних технологічних платформах з метою забезпечення

конкурентоспроможності її учасників і регіонів. Модель має принципову відмінність від інших моделей щодо структури та механізму взаємодії її окремих елементів, який побудовано за принципом колаборації. Її особливість проявляється у тому, що ядрами кластеру визначено промислові високотехнологічні підприємства оборонно - промислового комплексу (ОПК). ІПК є основою у створенні моделі функціонування сфери ОПК. В ній високотехнологічні підприємства ОПК визначено в якості «локомотивів» технологічних перетворень. Участь у процесах реінжинірингу підприємств ОПК додає нового імпульсу у формуванні цілей, змісту і значення міжгалузевих зв'язків. Навколо ядра кластера формуються структурні утворення малого та середнього бізнесу завдяки кооперації, використанню подвійних технологій та створенню підприємств девиробництва.

Проведений у дисертації аналіз підтвердив тенденції сталого розвитку машинобудування, що мають місце у світовому економічному просторі. Для машинобудування провідних країн характерні тісні зв'язки компаній впродовж усього ланцюга формування доданої вартості. Підвищення попиту на машинобудівну продукцію з високими технічними характеристиками визначає стратегічний напрям розвитку світового машинобудування на основі застосування гнучких технологій.

Кардинальні зміни у виробничій базі сучасного постіндустріального світу, на що орієнтована і Україна, забезпечують гнучкі виробничі системи (ГВС), наукоємні технічні системи нового покоління з автоматизованими системами управління, високоефективні комп'ютеризовані багатокординатні верстати та промислові роботи. Вони дозволяють враховувати індивідуальні вимоги замовників при високому рівні уніфікації базових вузлів і деталей та забезпечують отримання додаткової вартості завдяки широкому розвитку кооперації. Обґрунтовано, що провідні світові виробники устаткування, маючи високо комп'ютеризовані зв'язки всіх підрозділів усередині організацій, через мережі Internet постійно контактують зі споживачами та виробниками в усьому світі. Доведено, що в світовій практиці цим забезпечується найвищий рівень кооперації та сервісного обслуговування. Тому саме такий підхід до відбудови вітчизняної промисловості створює основу для її подальшої інтеграції у світовий економічний простір. На розвиток технологічних систем все більший вплив здійснюють інформаційні технології, то ж у найближчому майбутньому слід очікувати конвергенції у конструкціях ГВС. Україна якраз в цьому аспекті (використання гнучких технологій) має позитивний досвід, який заслуговує активного використання в кластерних моделях та проектах реінжинірингу.

Для виявлення проблемних питань у розвитку машинобудування у даній роботі були висунуті та доведені такі гіпотези: 1 – про історичну та пріоритетну роль машинобудівного комплексу України; 2 – про причину недостатнього розвитку міжгалузевих і міжрегіональних виробничих зв'язків; 3 – про інститут кластерної організації; 4 – про нові складові інструментарію розвитку; 5 – про державно-приватне партнерство; 6 – про технологічні платформи; 7 – про технологічний реінжиніринг; 8 – про механізм трансферу технологій; 9 – про інноваційно-інжинірингові промислові кластери.

За допомогою методу експертного оцінювання досліджено ряд проблемних питань у розвитку промислових комплексів та формуванні системи зв'язків в окремому конкретному регіоні на основі кластерної політики. Зв'язок гіпотез з структурою проблемних питань (пріоритет проблем) перевірено на тісноту взаємозв'язку за допомогою коефіцієнта конкордації, або коефіцієнта згоди. В нових кластерах впевнено визначається зв'язок гіпотез з характером заходів щодо вирішення поставлених проблем. На рис. 3 (а, б) наведено зведений аналіз ступеню підтвердження експертами висунутих у дисертації гіпотез і пріоритетне значення різновидів міжгалузевих зв'язків.

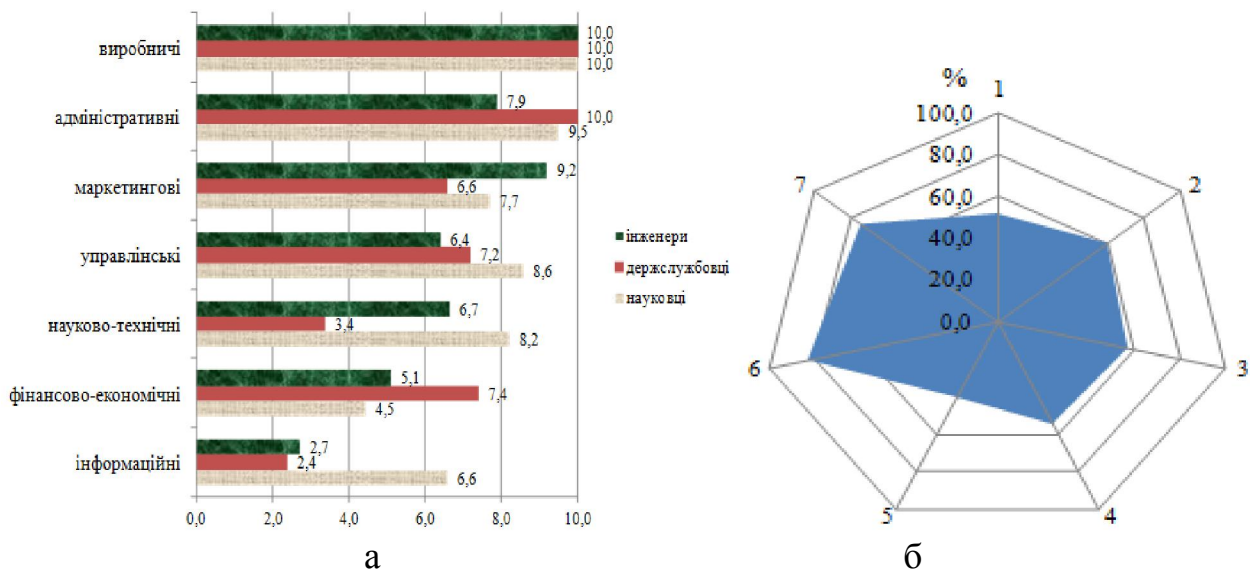

Рис 3. Результати експертного оцінювання висунутих гіпотез (а) і пріоритетне значення різновидів міжгалузевих зв'язків (б)

Отримані висновки перевірено за допомогою когнітивного аналізу. З когнітивної карти факторів впливу на розвиток машинобудівного комплексу в регіоні та інструментарію управління розвитком, яку розроблено в дисертації, виявлено, що стан галузі та умови розвитку підприємств формуються цілою множиною факторів (сил впливу), які інтегрально створюють нерівноважне та ситуативне поле для траєкторії розвитку. Отже, екстраполяційний та розрахунковий підходи надійний результат прогнозу забезпечити не зможуть. Тому постановку та перевірку гіпотез здійснено експертними методами. Результати цієї роботи дають інформацію для моделювання сценаріїв розвитку машинобудівного комплексу (рис. 4).

Вагомість та пріоритети інструментарію забезпечення розвитку чітко підтверджені більшістю складових доказової бази (F1 - F6), з чого випливають основні рекомендації:

а) в управлінні розвитком машинобудівних комплексів важливу роль відіграє інститут регіональної кластерної політики, який в моделі кластерного об'єднання сприяє розвитку міжгалузевої кооперації та поєднує в управлінському механізмі державно–приватне партнерство, технологічні

платформи, технологічний реінжиніринг, трансфер технологій з іншими інститутами розвитку;

б) розвиток машинобудівного комплексу слід починати з провідних регіонів України, у яких розміщені високотехнологічні підприємства ВПК шляхом збереження існуючої бази та їх об'єднання в ІПК;

в) на Харківщині доцільне створення аерокосмічного та машинобудівного кластерів, де є у наявності достатній науково–виробничий потенціал. Слід мати на увазі, що науковці, бізнес та регіональне керівництво оптимістично налаштовані на вирішення цієї проблеми в найближчій перспективі.

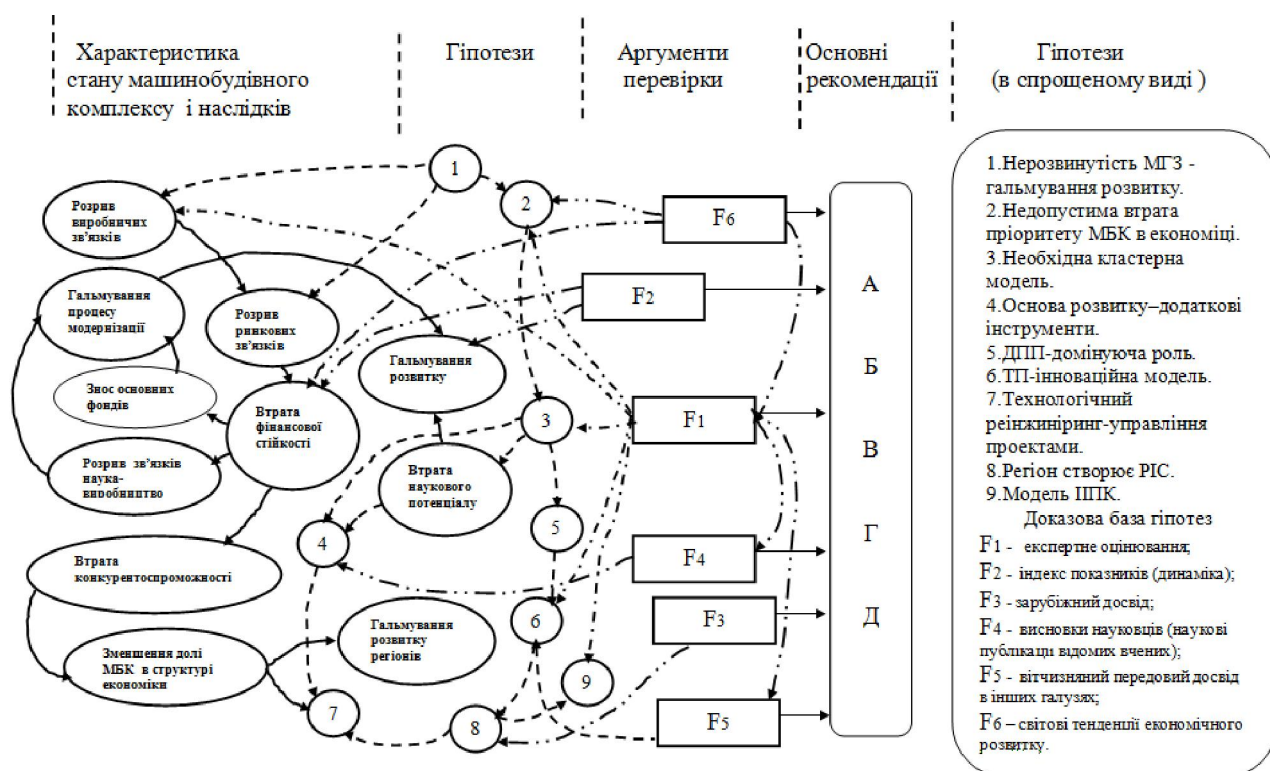

Рис. 4. Моделювання сценаріїв розвитку машинобудівного комплексу

Аналіз також свідчить, що не брак інвестицій є головною перешкодою на шляху розвитку машинобудівного комплексу в регіонах України, а інституційні складності, брак нового економічного мислення та розбаланс в системі відповідальності за прорахунки у розбудові економіки країни та в управлінні соціально-економічним розвитком.

У третьому розділі «Фактори і ризики відродження у суспільстві міжгалузевих зв'язків на засадах технологічного реінжинірингу» розглянуто регіональну інноваційну систему як фактор відродження міжгалузевих зв'язків, запропоновано концепцію формування регіональних інноваційно–інжинірингових промислових кластерів, обґрунтовано та запропоновано форми застосування інститутів розвитку у забезпеченні міжгалузевої кооперації, виявлено ризики пасток для програм технологічного реінжинірингу.

Обґрунтовано, що мережу державних та приватних організацій і інститутів, взаємодія яких забезпечує ініціювання, генерацію, модифікування та розповсюдження високих і проривних технологій, а також організаційних моделей їх впровадження представляє Регіональна інноваційна система (РІС).

Запропонована в дисертації модель регіональної інноваційної системи представляє собою мережу державних та приватних організацій і інститутів, взаємодія яких забезпечує ініціювання, генерацію, модифікування, розповсюдження нових технологій і організаційних форм їх впровадження та відповідає сучасному стану економічного середовища (рис. 5).

Рис.5. Структура регіональної інноваційної системи

Доведено, що для кожного виду РІС характерні свої ознаки класифікації інститутів інноваційного розвитку. Саме ці інститути обумовлюють її вплив на розвиток РМЗ. Обґрунтовано, що РІС має своїм завданням «настроювати» регіони на інтеграційні процеси. Виходячи з цього у дисертації РІС розглядається у контексті створення механізмів розвитку міжгалузевих зв'язків.

Запропонована структура РІС, яка зображена на рис.5, характерна для сучасного економічного середовища. Вона складається із взаємопов'язаних основних блоків. Усі блоки поміж собою пов'язані та створюють єдину систему. Ефективність РІС визначається ефективністю кожного блоку окремо та інтегральним впливом усіх складових. РІС є часткою Національної інноваційної системи (НІС), тому становлення і функціонування регіональних інститутів інноваційної діяльності залежать від державної інноваційної політики. У дисертації виділено характерні функції, що забезпечують ефективне функціонування будь-якої РІС.

З урахуванням процесів глобалізації запропоновано модель РІС, яка відповідає сучасним потребам. Модель побудована на засадах кластерної концепції розвитку за принципом координації відносин усіх зацікавлених сторін на основі моделі потрійної спіралі (рис. 6).

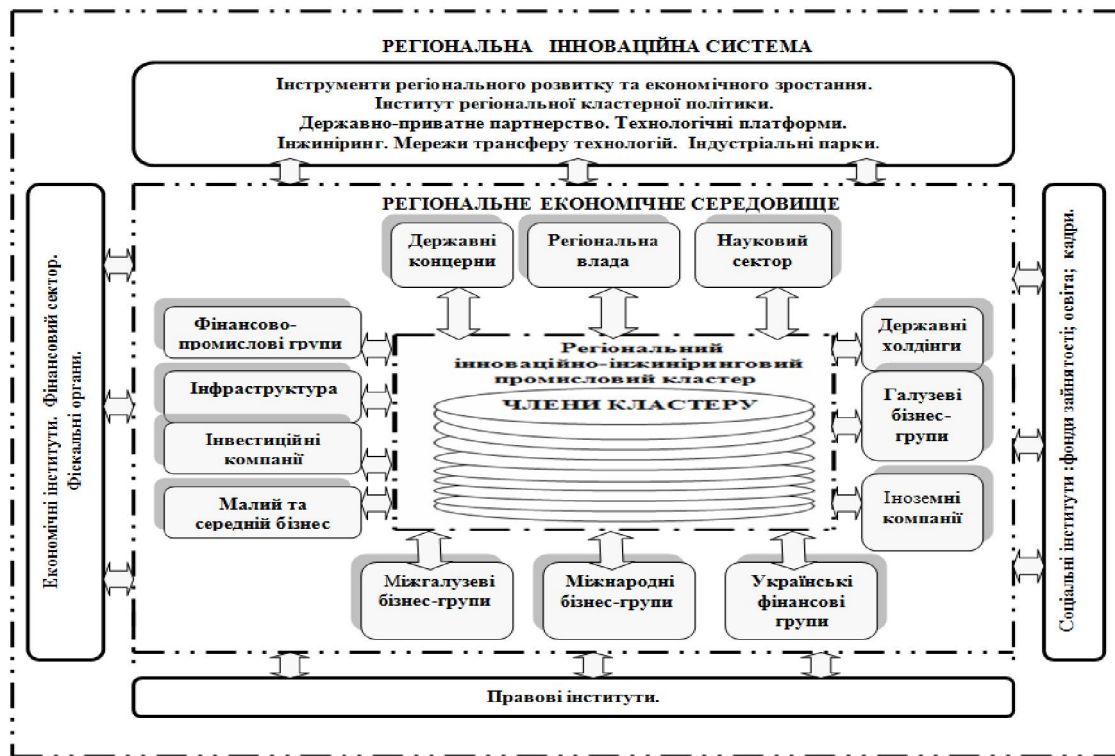

Рис. 6. Концептуальна модель регіональної інноваційної системи

Обґрунтовано, що формування РІС необхідно пов'язувати із задачею забезпечення підтримки зв'язків між усіма учасниками інноваційного процесу. Доведено, що РІС розвиває територію концентрації системоутворюючих елементів, які забезпечують інноваційну діяльність, а їх взаємодія підтримується завдяки властивості регіональної інноваційної системи створювати кластери з розвинутою мережею міжгалузевих зв'язків.

Світовим досвідом доведено, що важлива роль у вирішенні задач міжгалузевої кооперації в процесі інноваційного розвитку належить промисловим кластерам. Відомо різні моделі кластерів, але жодна з них не вирішує комплексу задач забезпечення регіонального розвитку. У дисертації пропонується нову модель – інноваційно-інжиніринговий промисловий кластер (ІПК), що спрямовано на формування цілісної соціально-економічної системи та здійснення реінжинірингових процесів у промисловості. Авторська Концепція є теоретико-методичним документом, який описує модель управління процесом регіонального розвитку у сучасних умовах ІПК є логічною реакцією на об'єктивне існування у складі інноваційних систем нових інструментів активізації інноваційного розвитку, які пройшли успішну апробацію у різних економіках, але не знайшли свого місця у вітчизняній практиці. Створення ІПК є логічним розвитком еволюції кластерної теорії.

Концепція формування ІПК представляє собою перспективне бачення основ кластерної політики у виробничій сфері, містить вихідні принципи і методологічні засади її побудови і функціонування, визначає цілі, задачі, пріоритети інноваційного розвитку економіки, напрямки та засоби їх реалізації. Особливість запропонованого ІПК полягає у тому, що ядрами кластеру визначено високотехнологічні промислові підприємства оборонно-

промислового комплексу (ОПК), які на основі технологічного реінжинірингу сприяють розвитку міжгалузевої кооперації, що посилює синергетичний ефект. Для ІПК характерні наступні відмінні риси, що відрізняють їх від науково-технічних, промислових та інших видів існуючих кластерів: цільова орієнтація на технологічний реінжиніринг виробничої основи промислових підприємств; використання нових форматів державно-приватного партнерства; спільність технологічних платформ; інжинірингова складова; інтерактивне планування; мережа трансферу технологій; здібність до навчання; довгострокова кадрова політика; стратегічне планування. ІПК включає в себе більшу кількість ланцюжків цінності, ніж регіональна інноваційна система. Ці додаткові ланцюжки цінностей створює інжиніринг, розширюючи мережу зв'язків в міжрегіональному просторі. Як доведено світовою практикою, інжинірингові компанії співпрацюють із провідними виробниками різноманітної продукції різних країн, що також забезпечує обмін досвідом та технологіями.

Систему зв'язків між учасниками економічної діяльності в дослідженні виділено як об'єкт, який знаходиться в стані постійної, або епізодичної перебудови в зв'язку з чим вони є важливим сектором знань в інституційній теорії: зв'язки включені в механізм розвитку галузей і регіонів.

Обґрунтовано, що впровадження та ефективне функціонування ІПК залежить від економічних інститутів і механізмів стимулювання та спонукання до їх дотримання, які їх доповнюють. Економічні інститути - це певна комбінація управлінського, інтелектуального та інституціонального впливу на соціально-економічне середовище з метою забезпечення його розвитку, накопичення науково-технічного та фінансового потенціалу, що здатний створювати нові види продукту, освоювати нові технології та ринки збуту, збільшувати реальний продукт для споживання і забезпечувати сприятливі умови для життєдіяльності людини. Доведено, що інститути між собою пов'язані, знаходяться у залежності одне від одного і створюють інституціональну систему. Обґрунтовано, що інститути, як суспільні блага, супроводжуються витратами при певних здобутках, які розподіляються нерівномірно між членами і групами суспільства. В момент впровадження нових інститутів витрати завжди будуть перевищувати вигоди аж до моменту, коли себе проявить позитивний ефект від впровадження нових інститутів. Це період, коли стають потрібні чергові зміни інституціонального середовища. Для технологій і міжгалузевих зв'язків, що здійснюються на їх основі, це означає безперервність удосконалення та неминучість оновлення.

Доведено, що головні причини, які впливають на інституційні зміни, у змінах відносних цін та змінах в ідеології. Це дозволяє зробити головний висновок: інститути виникають та змінюються у взаємодії інституційного оточення, яке характеризується наявністю неформальних та формальних інститутів. Еволюційність змін виражається в тому, що умовні гілки неформальних інститутів можуть поступово атрофуватися, замінюватися новими та на деяких гілках можуть з'являтися нові формальні інститути. У той же час, формальні інститути можуть створювати нові неформальні інститути, або перетворювати старі. Відповідно, можна виділити два способи

взаємодії, або взаємного налагоджування інститутів. В зоні «реальної економіки» інститути налагоджуються, зазнають змін і розвитку, проходять переналадку на новому рівні правил і відносин. Обґрунтовано, що формальні і неформальні інститути знаходяться в стані певної рівноваги, але з часом ця рівновага порушується і потребує змін в формальній частині інститутів, в силу вимог неформальних складових (цінності, інтереси, ментальність, корпоративна етика) (рис. 7).

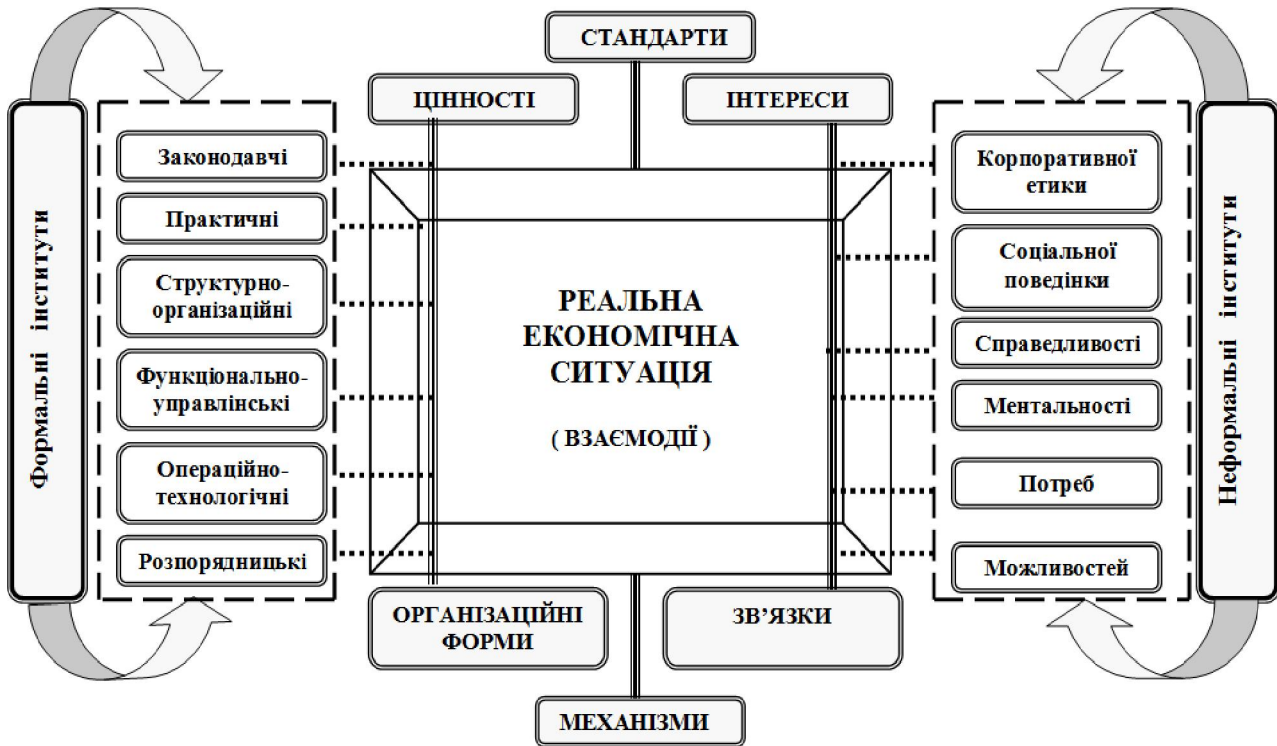

Рис. 7. Взаємозв'язок і взаємовплив формальних і неформальних інститутів

Доведено, що з позицій інституціональної теорії «реальна економіка» визнається досить близькою до «живих» організмів, в яких «норма» не співпадає з «характером поведінки». Доведено, що в реальній економіці інституційна складова є формуючою. В її основі рівноправно взаємодіють самі структурні форми економічної системи (підприємство, організації, об'єднання, кластери), механізми і технології діяльності, що включають зв'язки та взаємодії з використанням цих зв'язків.

На основі аналізу еволюційних змін інституційного середовища доведено: інституційні зміни у своїй більшості обумовлюються еволюційними процесами; якість еволюційних інституційних змін залежить від попередньої траєкторії розвитку, модифікуючи її особистості; виходячи із факту зв'язку з попереднім розвитком, еволюція інститутів не в змозі забезпечити радикальні зміни інститутів, що гальмують розвиток суспільства, бо у своїй суті нові, або трансформовані інститути будуть обтяжені впливом неформальних інститутів, що їх підтримували.

Вирішальним фактором у виборі інститутів є прагнення скоротити трансакційні витрати. Недосконалий ринок формує великі трансакційні витрати його учасників. У цьому разі формальні інститути виступають фактором доповнення ринку там, де він існує в недосконалому вигляді, а величина трансакційних витрат стає не тільки показником ступеня недосконалості ринків, але і кількісним проявом витрат відсутності інституту. Таким чином трансакційні витрати формують суспільний попит на інститути, а неоінституціональна економічна теорія вибудовує логічну систему суспільного попиту та пропозиції інститутів. При цьому витрати за відсутності інститутів виражаються трансакційними витратами та формують попит на інститути, у свою чергу витрати створення інститутів формують пропозицію інститутів.

Усе це вимагає разом із новітніми технологіями та організаційними формами імпортувати інститути, що забезпечують їх розвиток.

Доведено, що інституціональне середовище сприяє економічному розвитку за умов наявності регіональних стратегій. Відсутність стратегічного підходу створює пастки для програм технологічного реінжинірингу. Саме такі пастки характерні для регіонів України. Обґрунтовано, що в Україні номінально існують майже всі види інститутів інноваційного розвитку (технологічні та наукові парки, технологічні платформи, системи трансферу технологій, кластери, бізнес-інкубатори та інші), але їх діяльність не приносить бажаних результатів з наступних причин: законодавчо вони не забезпечені; організаційно недосконалі; відсталі в техніко-технологічному рівні; функціонують в системі бар'єрів нерозв'язаних протиріч; не впровадили в себе систему контролю стимулів і відповідальності; не готові до роботи в ринкових умовах. Це призводить до того, що значна доля ефективних інноваційних розробок не реалізується в кінцеві проекти або сервіс.

Розвиток високотехнологічних виробництв потребує кардинальних змін в частині відношення держави до інтелектуального капіталу і наукового сектору. На це спрямована Стратегія «Україна – 2020». Проведений у дисертації аналіз свідчить про суттєві її недоліки. По-перше, не визначені механізми надходження інвестицій в високотехнологічне середовище (зараз більшість інвестицій надходить у розвиток металургії, хімічної індустрії, фінансових інститутів, сферу нерухомості); комерціалізації інвестиційних розробок; підвищення гарантій для науковців та висококваліфікованих спеціалістів; створення умов для самореалізації молоді. По-друге, проблемним є реалізація програм технологічного реінжинірингу : галузеві інститути, що раніше виконували цю функцію в занепаді, або розформовані, а нові організаційні форми створюються надзвичайно повільно і несистемно. По-третє, не вирішено питання синхронізації стандартів інноваційного профілю, приведення їх до вимог іноземних служб і виробництв.

Усе це потребує: створення ефективного законодавчого середовища інноваційної та інвестиційної діяльності, розвитку освіти і науки; збереження та підтримки інтелектуального капіталу; забезпечення фінансової підтримки інноваційної діяльності, наукових досліджень та розвитку високих технологій; запровадження ефективних інституціональних механізмів для розвитку

високотехнологічних галузей; створення сучасної інформаційно-комунікаційної інфраструктури; збільшення експорту високотехнологічної продукції; стимулювання розвитку новітніх проривних та випереджальних технологій; зменшення імпортозалежності вітчизняного високотехнологічного сектору.

Досягнення мети «Стратегії» можливо за умови впровадження організаційно-економічних інструментів фінансово-бюджетної, податкової, грошово-кредитної, зовнішньоекономічної регіональної політики. В системі заходів державної підтримки високотехнологічних галузей та підприємств, спроможних виробляти наукоємну продукцію з високим змістом доданої вартості мають бути: створення відповідного інвестиційного клімату; скорочення технологічного відставання України від країн-технологічних лідерів, що є необхідним для її інтеграції в глобальний економічний простір на паритетних засадах. В цій же частині "Стратегії" необхідно відпрацювати питання захисту та охорони прав на об'єкти інтелектуальної власності. Більшість з цих проблем є концептуально-управлінського характеру та залежать від ефективності роботи державного і регіонального управлінського апарату, що потребує оновлення умов і інструментів діяльності виконавчої системи влади.

Стратегічно важливий напрямок в розвитку високотехнологічних виробництв – це розбудова інституту вирішення конфліктних ситуацій (досудових та судових), оскільки в останні роки рейдерство, банкрутство, переділ володіння та інші протиправні механізми створюють високий ризик як для творців нового, так і для інвесторів та власників підприємств і організацій. Усі ці зазначені недоліки потребують негайного вирішення та представляють собою пастки для програм технологічного реінжинірингу.

У четвертому розділі «Оновлення інституціональних форм сприяння програмам технологічного реінжинірингу та формуванню системи зв'язків» розкрито роль державно-приватного партнерства у забезпеченні регіональних міжгалузевих зв'язків, розглянуто технологічні платформи, як нові організаційно-економічні моделі міжгалузевої кооперації, розкрито особливості використання інжинірингу як інструменту забезпечення регіональних міжгалузевих зв'язків, визначено роль системи трансферу технологій у забезпеченні мережевих взаємодій.

Актуальність застосування державно-приватного партнерства у здійсненні реінжинірингових перетворень визначається потребами як у розвитку бізнесу, так і у створенні необхідної інфраструктури. Обґрунтовано, що розвиток ДПП стримується відсутністю координації, перш за все, з боку держави. Необхідна державна стратегія (концепція) розвитку ДПП, яка повинна стати інструментом для його становлення. Вона має бути тісно пов'язана з регіональною кластерною політикою. Потрібна також законодавчо-нормативна база, яка б системно описувала різні види ДПП та їх відмінність від інших форм взаємодії держави і бізнесу із закріпленням пріоритетних галузей і напрямів розвитку. Показано, що у світовій практиці до розбудови ДПП відносять різноманітні форми спільної господарської діяльності влади та бізнесу. У дисертації термін «ДПП» вживається у

широкому розумінні та означає будь-які контрактні або юридичні відносини між державними і приватними структурами як з метою покращення або розширення інфраструктурних послуг, так і з метою реалізації масштабних проектів у виробничій сфері. Обґрунтовано, що більшість теоретико-методологічних проблем партнерської взаємодії влади та бізнесу на регіональному рівні вирішені в обмеженій формі, хоча саме на цьому рівні господарювання й управління вони носять найбільш різноманітний і конкретний характер. Показано, що форми і задачі взаємодії недостатньо інтегровані у довгострокові стратегії розвитку регіонів. Це звужує можливості регіонів реалізувати свою активну роль у вирішенні задач модернізації економіки. В дисертації функції ДПП доповнено відповідно стратегічним завданням економіки.

Як формат державно-приватного партнерства на регіональному рівні в дисертації розглядаються технологічні платформи (ТП). Подібно до кластерів, вони інтегрують інтереси держави, бізнесу і науки на основі єдиної стратегії інноваційного розвитку. ТП будуються на принципах науково-виробничої кооперації з використанням механізмів утворення партнерства та є одним з ефективних інструментів активізації інноваційної діяльності і розвитку мережевої взаємодії в ІПК. Проаналізовано принципи формування та стан розвитку Європейських технологічних платформ та визначено їх як майданчик, де розробляється стратегія розвитку науково-технічних напрямів. З'ясовано, що вони орієнтовані на технологічну модернізацію економіки та підвищення конкурентоспроможності окремих галузей, зниження ресурсоемності сировинних секторів і вирішення пріоритетних соціальних проблем. Показано, що більшість підходів визначають інститут ТП як механізм державно-приватного партнерства, орієнтованого на концентрацію ресурсів і створення умов ефективною взаємодією бізнесу і влади, що, в свою чергу, створює умови для прискорення процесів досліджень і розробок на найбільш значущих для розвитку економіки напрямках, формування відповідей на технологічні виклики, розвиток міжгалузевої кооперації. ТП в поєднанні з іншими інструментами інноваційної політики повинні стати важливим інструментом у формуванні стратегії інноваційного та промислового розвитку.

Доведено, що основним інструментом розвитку високотехнологічних виробництв є інжиніринг. Показано, що більшість інжинірингових проектів зосереджено в економічно розвинених країнах Європи, Північної Америки та Азії, а бізнес Європи, згідно зі статистикою, контролює приблизно 45 % світового ринку інжинірингу. Ознаками інжинірингу у загальному вигляді є різноманітні знання і уміння здійснювати науково-технічні послуги з проектування, підготовки виробництва, монтажу впровадження та налагодження устаткування, супроводження у процесі експлуатації гнучких виробничих систем, робототехніки та іншого сучасного виробничого обладнання. Від рівня інжинірингових послуг залежать конструктивні особливості та кінцева якість продукту, що є визначальним фактором у формуванні його споживчих властивостей. Обґрунтовано, що розвиток знань у сфері інжинірингу являє собою важливий інститут, який забезпечує

впровадження виробничих технологій та створює умови для розвитку виробничої кооперації.

Зазначено, що питання швидкої ефективної імплементації інновацій в виробництві через трансфер технологій є важливим і актуальним. Глобальні тенденції та їх інтеграційний процес здійснює вплив на інноваційне відтворення в регіонах, що обумовлює системні зрушення всього механізму управління інноваційним розвитком регіону. Вплив здійснюється на регіональну інноваційну політику, приводить до створення нових організаційних форм існування бізнесу, науки, переналагоджує державний вплив на регіональні процеси, вносить корективи у стратегію розвитку і міжгалузеві відносини. Кожен з регіонів України вносить свій особистий вклад в реалізацію стратегії інноваційного розвитку, але з точки зору методологічного підходу загальними в них є чотири складових: нові оргформи міжгалузевих зв'язків, високотехнологічні кластери, державна підтримка і опора на інтелектуальний капітал. Домінуючий вплив регіонів у цих процесах забезпечує кластерна атмосфера колаборації, який посилює державно-приватне партнерство.

У п'ятому розділі «Удосконалення методів, механізмів та інструментів управління розвитком регіональних промислових комплексів та систем зв'язків» здійснено логіко-структурне та математичне моделювання розвитку ОПК, розроблено та апробовано моделі структурування ВПК України на регіональні макрокластери, удосконалено механізми управління міжгалузевими зв'язками в кластерних моделях (на прикладі Харківського регіону), наведена проектна розробка базової моделі створення в Харківському регіоні інноваційно-інжинірингового аерокосмічного кластеру «Мехатроніка».

Організаційно-структурна схема ІПК побудована на основі принципів, що розроблено у Концепції, із урахуванням особливостей та логіки побудови нових форм зв'язків в організаційній системі кластерного типу. Модель потрійної спіралі, яку покладено в основу ІПК, сприятиме проведенню реінжинірингу, імпортозаміщенню та підвищенню експортного потенціалу (рис. 8).

На відміну від існуючих кластерних утворень, формування ядер ІПК пропонується здійснити за участі машинобудівних підприємств ОПК. Такий підхід дозволить створити у регіонах об'єднання приватних та державних підприємств з застосуванням єдиного методологічного підходу до управління коопераційними зв'язками з використанням науково-виробничого потенціалу ВПК. Це створить сприятливі умови для ефективного функціонування і розвитку наукових та науково-виробничих установ, підприємств та організацій, які забезпечують реалізацію військово-економічної, військово-промислової і військово-технічної політики та визначають науково-технічну і виробничо-технологічну стабільність оборонного сектору економіки. З іншого боку, участь у кластерних програмах виробничих підприємств, включаючи малий та середній бізнес, забезпечить можливість відтворення у регіонах замкнених

технологічних циклів виробництва та ланцюгів отримання доданої вартості, що сьогодні особливо актуально для ОПК.

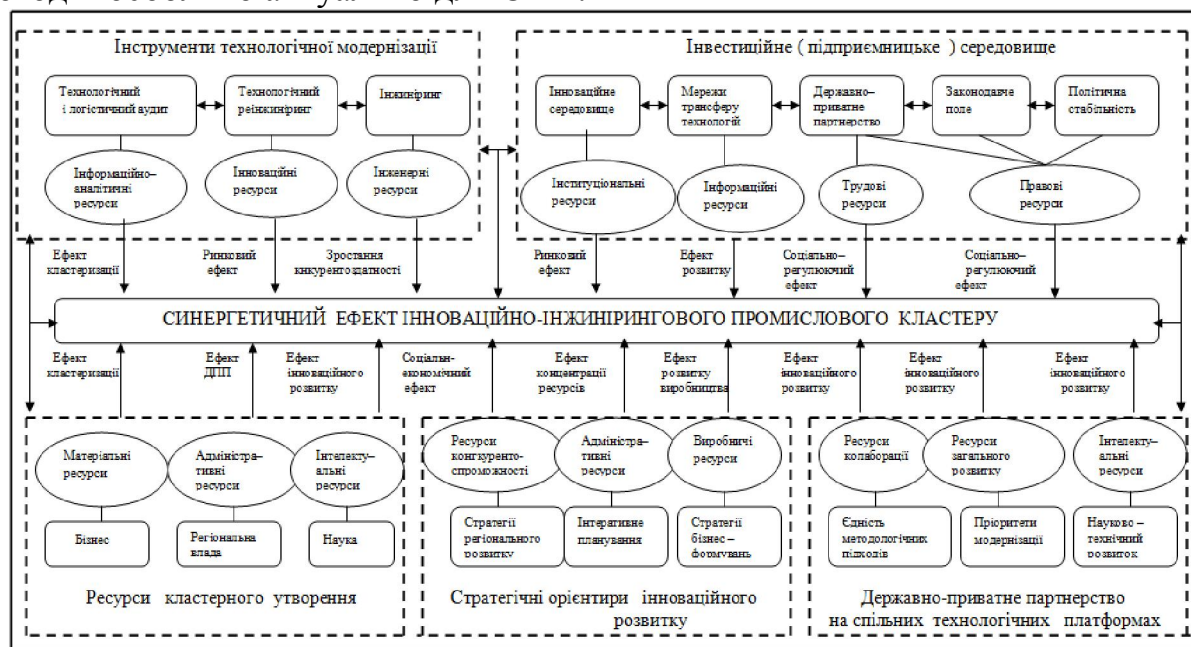

Рис.8. Логіко-структурна модель регіонального інноваційно-інжинірингового промислового кластеру

Структура ІПК формується із взаємопов'язаних та доповнюючих один одного елементів, що являють собою ядро кластеру. Його оточення (середовище) формує інфраструктуру та систему інституційних норм і правил. Кожний елемент несе певну функцію та виконує свою роль у вирішенні спільних задач. Модель ІПК – це системоутворююча інтегрована регіональна система інституту регіональної кластерної політики. Розроблена модель ІПК являє собою механізм, який спрямовано на забезпечення взаємодії державних структур із інститутами громадянського суспільства як ініціаторів і гарантів технологічного розвитку держави.

ІПК, ядрами яких визначено підприємства ОПК, сформовано на базі регіонів з урахуванням дивізіональної структури управління. На основі ієрархічного методу аналізу розраховано раціональне число кластерів, яке дорівнює 11. Критерієм кластеризації обрано метод зваженого попарного середнього. Отримана за результатами здійсненої в дисертації кластеризації дислокація ядер кластерів із пропонованою спеціалізацією представлена на карті України (рис. 9).

На основі теоретичних викладок та методичних розробок, що виконані у дисертації, на прикладі Харківського регіону розроблено механізми реалізації політики розвитку міжгалузевих зв'язків на підставі концепції технологічного реінжинірингу. Це дає можливість комплексної реалізації поставлених в дисертації задач. З метою концентрації ресурсів та виходячи із реальних ринкових умов що склалися, запропоновано сформуванню у Харківському регіоні два системоутворюючих інноваційно-інжинірингових промислових кластери: аерокосмічний (ІАК) та машинобудівний (ІМК).

Рис.9. Результат кластеризації підприємств ОПК за регіонами України

Запропонована система показників для оцінки економічної ефективності реалізації кластерної політики у регіоні, яка дає можливість комплексно оцінювати характер впливу кластеризації як на коопераційні зв'язки окремих підприємств, що входять у кластер, так і в цілому на соціально-економічний розвиток регіону.

У дисертації розраховано динаміку інтегрального показника ефективності проектного варіанта кластерного утворення за 2010–2013 р/р., яка характеризується постійним зростанням за весь період спостережень. Можливість розвивати зв'язки і керувати ними з метою підтримки системного ефекту інтеграції створює специфічну конкурентну перевагу. Питання регулювання коопераційних зв'язків стосується як корпоративного, так і галузевого рівнів. Необхідність регіонального регулювання міжгалузевих зв'язків пояснюється великою кількістю суб'єктів, які мають намір та готовність включатися в кластерні моделі організації взаємодії: у ній можуть брати участь різні міністерства, відомства, корпорації, холдинги, фінансово-промислові групи, що викликає необхідність координації їх дій. Поширення мережевого укладу на регіональний рівень та нова політика регіонального розвитку змінює місце та роль влади у здійсненні координаційних процесів.

Можливі різні моделі управління регіональними міжгалузевими зв'язками залежно від специфіки регіону, особливостей технологічної бази підприємств-учасників кластеру, структури виробництва, обраних методів управління. В дисертації наведено найбільш важливі елементи системи управління та запропоновано синтезовану систему діагностики механізмів управління міжгалузевими зв'язками в умовах здійснення кластерної політики. Принципова відмінність пропонованої системи управління від існуючих полягає в тому, що вона стосується не окремих суб'єктів ринкових відносин, а розглядає регіональну систему як ціле. Моніторинг рівня розвитку міжгалузевої кооперації охоплює цілу низку питань, що взагалі впливають на регіональний розвиток. Аерокосмічна галузь як науковцями так і фахівцями з інноваційної стратегії розвитку України відноситься до пріоритетів державної політики, а тому системно-теоретичні розробки з цих питань мають практичне значення, особливо в Харківському регіоні. У цій галузі Харківський регіон має

і відповідний потенціал та певний досвід, що і є важливою передумовою створення такого кластеру. За безпосередньої участі здобувача проведено комплекс робіт з підготовки і створення в цій галузі кластеру. Розроблено модель ПАК. На основі дослідження існуючих і перспективних коопераційних зв'язків уточнено класифікацію міжгалузевих зв'язків, що характерна для сучасних виробничих взаємовідносин. Обґрунтовано, що науково–виробничий потенціал Харківщини дозволяє разом з ПАК створити Харківський Інноваційно-інжиніринговий машинобудівний кластер. Місія ПМК полягає у відтворенні вітчизняного машинобудування та верстакоінструментальної промисловості. ПМК формує цілеспрямовану систему технологічного реінжинірингу, забезпечує комерціалізацію винаходів у конкретні інновації завдяки розвинутій регіональній мережі трансферу технологій та ефективній системі державно-приватного партнерства, що сприяє визначенню регіональних пріоритетів та забезпечує фінансову підтримку. Це не означає неможливості створення аналогічних формувань з інших напрямів в інноваційній діяльності, але пріоритет повинен бути за машинобудуванням. Запропоновані методи, механізми та інструменти управління розвитком регіональних промислових комплексів та систем зв'язків є альтернативою галузевому принципу управління.

ВИСНОВКИ

Результатом дисертаційної роботи є теоретичне узагальнення і нове вирішення актуальної науково-практичної проблеми – розвиток та обґрунтування теоретичних засад і практичних механізмів формування в нових ринкових умовах міжгалузевих зв'язків на засадах технологічного реінжинірингу. Це дозволило сформулювати такі висновки теоретичного, методологічного та науково-практичного характеру.

1. В реальних умовах сьогодення, коли підсилюють свій вплив на економіку інноватика, ринкова конкуренція та глобальні тенденції в міжнародному економічному просторі, проблематика управління розвитком та формування ефективної системи зв'язків на міжрегіональному рівні набуває першорядного значення як об'єкт уваги економічної науки. Відправною точкою наукового пошуку є понятійно-термінологічний апарат досліджуваної проблеми, в якому ключову роль займають поняття «регіон», «регіональні міжгалузеві зв'язки», «інноваційний розвиток», «інституційні зміни», «технологічний реінжиніринг», «регіональна кластерна політика». В дослідженні понятійного апарату внесені уточнення, згідно з якими міжгалузеві зв'язки розглядаються як система, що виконує роль інструмента інтеграції економічних і просторових відносин між промисловими компаніями, науково-освітнім сектором, бізнесом і органами місцевої влади. Поняття «технологічний реінжиніринг» запропоновано ввести в науковий обіг як інструмент, який забезпечує корінні перетворення технологічної основи виробничих підприємств. Доведено, що технологічна складова є визначальним фактором і ознакою інноваційних перетворень та впливає на розвиток

організаційних форм у промисловості, що вимагає нового підходу в формуванні інституту регіональної політики та розміщення системи зв'язків у науковому, виробничому та комерційному (ринковому) просторі.

Доведено, що система зв'язків еволюціонує разом зі змінами регіональної інфраструктури, що змушує систему управління постійно запроваджувати більш досконалі моделі міжгалузевих регіональних зв'язків (корпоративні, логістичні, мережеві).

2. Наукові погляди на проблеми розвитку міжгалузевих зв'язків формуються у відповідності до характеру змін в реальному секторі економіки. В дослідженні обґрунтовано теоретико-методологічну платформу міжгалузевої кооперації, яка базується на реінжинірингових перетвореннях технологічної основи машинобудівних підприємств, що є визначальним фактором існування виробничих зв'язків. Розроблена теоретико-методологічна платформа дослідження, планування та управління розвитком промислових комплексів та їх зв'язків у своїй основі акцентує увагу на комбінуванні в цілісний механізм системи інструментів: створення нового інституту розвитку – інституту регіональної кластерної політики; реінжинірингу, державно–приватного партнерства; економічного проектування; мереж трансферу технологій, управління за пріоритетами; розподілу ризиків і використання стимулів.

3. Виявлено тенденції розвитку світового машинобудування та їх вплив на вітчизняну промисловість. Встановлено, що провідні світові виробники сучасного машинобудівного обладнання стабільно нарощують обсяги його виробництва, а зв'язки, як складова управлінського впливу на розвиток промисловості в Україні, представляють інтерес для зарубіжного бізнесу. Світові тенденції та інвестиційна активність світових виробників машинобудівної продукції на українському ринку свідчать про те, що розвинені країни зацікавлені у функціонуванні українського машинобудування. Вони також зацікавлені у розвитку української промисловості як ринку збуту. Забезпечення економічної та технологічної незалежності України у стратегічному періоді потребує сильних державницьких позицій у частині підтримки власного виробника, створення відповідних інститутів розвитку, включаючи фінансові інститути, прийняття відповідних законів, що стосуються участі у цих процесах бізнес-формувань, які працюють на українському ринку.

4. Основним напрямом відновлення міжгалузевої кооперації має стати державна програма технологічної модернізації промисловості України. Ця програма повинна будуватись на основі регулюючої і стимулюючої функції держави шляхом проведення регіональної кластерної політики та впровадження у вітчизняну практику принципово нового інституту розвитку – інституту регіональної кластерної політики. У рамках цього інституту має бути створена відповідна нормативно–правова база для приведення у дію механізму формування регіональних міжгалузевих зв'язків на засадах технологічного реінжинірингу. Це дозволить сформувати адекватну інституційному середовищу стратегію регіонального розвитку, забезпечити модифікацію державної політики структурно-технологічної модернізації промисловості

шляхом інтегрального поєднання нормативних моделей регіональної промислової політики, виявити потреби громадян і трансформувати їх у відповідні напрями регіональної економічної політики та концентрації ресурсів. ІРКП має бути наділено координаційними функціями в системі регіональних міжгалузевих зв'язків, функціями підтримки процесів формування та розвитку інноваційно-інжинірингових промислових кластерів та інноваційної діяльності. Організаційну перебудову пропонується здійснити на моделі кластерних об'єднань, систему регіональних міжгалузевих зв'язків виконати в проектному варіанті на базі ІКТ-технологій, правові відносини відрегулювати в системі контрактно-договірних документів. Економічні розрахунки мають збалансувати потреби і можливості в інвестиційному забезпеченні нової моделі ІПК.

5. Застосування нового інституту розвитку є важливим аспектом регіональної кластерної політики. Його доцільно використовувати насамперед для розвитку машинобудівної галузі, виходячи з позицій дефіциту державного бюджету та знаходження підприємств у державній та приватній власності. Державна підтримка програм технологічного реінжинірингу та створення реальних умов для їх здійснення на державних підприємствах, включаючи ОПК, процеси колаборації та концентрації ресурсів у кластерних формуваннях унеможливить здійснення виробничої діяльності приватними підприємствами та їх кооперацію з державними підприємствами з метою отримання доданої вартості з причини їх технологічного відставання та створить передумови щодо прийняття приватними власниками умов господарювання в оновленому економічному середовищі. При створенні механізмів приведення у дію регіональної кластерної політики слід застосовувати спеціальні методи стимулювання через податкові та інші режими.

6. Реінжиніринг промислової бази вітчизняних машинобудівних підприємств та відтворення міжгалузевої кооперації має здійснюватися на основі спеціальних механізмів за допомогою «локомотивів росту». Механізми слід сформувати в межах інститутів розвитку. У якості «локомотивів росту» запропоновано високотехнологічні машинобудівні підприємства ОПК. Технологічний реінжиніринг повинен здійснюватися як за державні кошти, так і з виростанням позикових коштів банків на пільгових засадах (наприклад, під державні гарантії), коштів інвесторів та на основі інноваційних кластерних програм. Слід мати на увазі, що при існуючому відставанні технологічного рівня машинобудівних виробництв України від світових лідерів, формування нових зв'язків як всередині країни, так і за її межами, мало ймовірно, якщо вони не будуть підкріплені спільними проектами інноваційного характеру. Логічно припустити, що нові операційні зв'язки будуть формуватимуться з традиційними країнами (Білорусія, Казахстан, у перспективі Росія, Китай, Індія) і країнами, які є лідерами в машинобудівній сфері та володіють сучасними технологічними напрацюваннями. Тому для українських виробників важливо зберегти існуючі операційні зв'язки при виробництві продукції машинобудування, а також приймати участь у проектах, які дозволяють спільними зусиллями контролювати частину глобального ринку (наприклад,

атомна енергетика, турбінобудування, виробництво зброї, аерокосмічна галузь, суднобудування, залізничне машинобудування).

7. Проведений у дисертації аналіз свідчить про те, що цим підприємствам в Україні сьогодні немає альтернативи, незважаючи на певні проблеми, характерні для ОПК та взагалі для машинобудування. По-перше, найбільш значущими залишаються технологічні ланцюжки у машинобудуванні, оскільки країни ЄСП є найбільшим ринком для цієї продукції вітчизняного виробництва, який становить 40% від загального обсягу експорту українського машинобудування. Значна частина експорту цієї продукції (близько 40%) формується за рахунок коопераційного співробітництва українських підприємств з підприємствами Росії, Білорусі та Казахстану. Такі підприємства існують у більшості регіонів України. По-друге, ОПК визначено пріоритетною стратегічною галуззю та саме для цих підприємств існує програма держзамовлення, що в умовах дефіциту ресурсів є дуже важливим фактором приєднання до цих програм малого та середнього бізнесу та закладів науки з залученням їх до створення виробів за технологіями «подвійного призначення».

8. Створено модель функціонування сфери ОПК, яка, на відміну від існуючих, передбачає формування ядер регіональних інноваційно-інжинірингових промислових кластерів за участі машинобудівних підприємств ОПК. Ця модель спрямована на створення об'єднань приватних та державних підприємств з метою забезпечення сприятливих умов для ефективного функціонування і розвитку наукових та науково-виробничих установ, підприємств та організацій, які забезпечують реалізацію військово-економічної, військово-промислової і військово-технічної політики та визначають науково-технічну і виробничо-технологічну стабільність оборонного сектору економіки. Модель також забезпечує умови формування замкнених технологічних циклів виробництва у межах регіону, проведення реінжинірингу, імпортозаміщення та диверсифікацію експортного потенціалу. Принциповою особистістю моделі є застосування єдиного методологічного підходу до управління коопераційними зв'язками з використанням науково-виробничого потенціалу ВПК, цивільних підприємств і закладів науки.

9. Проаналізовано особливості інтеграційних тенденцій в інноваційному розвитку регіонів. Визначено, що такі тенденції формуються під впливом факторів: техніко-технологічного, інституційного, інфраструктурного та ієрархічно-управлінського. Показано, що в світовому економічному просторі інтеграція є домінуючою тенденцією, вона зміцнює конкурентні позиції ТНК, мережевих структур, спеціальних економічних зон. В адаптації до української реальності розроблено та обґрунтовано необхідність впровадження інноваційно-інжинірингових промислових кластерів (ІПК) як нової організаційної форми, що, на відміну від існуючих, спрямована на концентрацію ресурсів на пріоритетних напрямках виробництва і є системоутворюючою структурою інституту регіональної кластерної політики. Створено модель кластеру, яка побудована на гармонічній взаємодії науки, бізнесу і держави («потрійна спіраль») та враховує новітні інститути розвитку.

Запропоновано для формування регіональних міжгалузевих зв'язків та розбудови інноваційно-інжинірингових промислових кластерів (ІПК) використання технологічного реінжинірингу.

10. У процесах відновлення міжгалузевих зав'язків на засадах технологічного реінжинірингу слід активно застосовувати державно–приватне партнерство, технологічні платформи, систему трансферу технологій. Державно–приватне партнерство через інститут регіональної кластерної політики повинно здійснюватися через пріоритети економічного розвитку у чітких інституційних рамках. Технологічні платформи мають забезпечити єдність та стратегічну спрямованість процесів тотального приведення технологічної бази промислових підприємств у відповідність сучасним та перспективним вимогам до технічного рівня і якості виробництва. Єдність технологічної бази забезпечить організаційні та техніко–технологічні передумови розвитку міжгалузевої кооперації та створення у регіонах замкнутого циклу виробництва.

11. Перебудова промислових комплексів і формування ІПК в машинобудуванні є по суті інституційною інновацією, в якій знаходять розвиток цілісність кластерного об'єднання, оновлена і узгоджена учасниками кластера система відносин і взаємодій (правил гри), розподіл ресурсів і ризиків (розробка і визначення учасниками стратегії розвитку), наявність окремих інтересів та завдань кожного учасника кластеру, в тому числі неформальних зв'язків. Обґрунтовано комплекс методико-практичного забезпечення реформаційних змін в регіональному промисловому комплексі в складі інжинірингових інструментів, економічних розрахунків та управлінських інновацій (ДПП, технологічні платформи, кластерні моделі).

12. Глобалізація є новим етапом розвитку виробництва і ринкової політики, на якому національні економіки водночас залежать як від політики окремих держав, так і від стратегій розвитку транснаціональних корпорацій. Наслідком глобалізації є дифузія виробництв у вигляді нових технологій та інституційних систем. Глобальні процеси, змінюючи промислові моделі на регіональному рівні, не завдають шкоди території та її населенню, оскільки ТНК підстроюють свої інститути під національне середовище (культуру, ментальність, спосіб життя та інше). Але нові промислові моделі повинні враховувати особливості регіонального розвитку, реальний стан економіки, пріоритети розвитку та існуючі нормативно правові умови здійснення підприємницької діяльності.

13. Постановка проблем дослідження, їх структурний склад та методи оцінювання факторів впливу на процеси регіонального розвитку представлені в дисертаційному дослідженні значною кількістю логіко-структурних моделей. Ці моделі в стислому форматі наочно і системно розкривають сутнісну, структурну, управлінсько-технологічну (процедурну) сторону наукового розкриття складних організаційно-економічних проблем інноваційного розвитку промислових комплексів та систем їх внутрішніх і зовнішніх зв'язків. Будучи результатом дослідження, логіко-структурні моделі розкривають специфіку регіону, концептуальні підходи до управління розвитком, систему

факторів впливу на регіональні промислові комплекси, структуру створюваних РІС і механізми взаємодії учасників кластерного об'єднання. На модельному змістовному рівні розкрито особливості нових інститутів і кластерної політики, трансферу технологій, міжгалузевих зв'язків, розглянуто і проаналізовано державну програму розвитку високотехнологічних виробництв.

14. Розроблена логіко-структурна модель регіонального інноваційно-інжинірингового промислового кластеру та виконана передпроектна розробка на базі підприємств машинобудівного і аерокосмічного профілю в Харківській області. Запропоновано математичні моделі вибору та оцінювання системи показників для аналізу та систематики базового комплексу підприємств системи ВПК України в регіональному аспекті їх розміщення і подальшого розвитку на принципах кластерної організації. Проведено розрахунки на базі 134 підприємств ВПК України. За алгоритмом «К-середніх» визначено оптимальну кількість ядер кластерів та побудовано таблиці агломерації підприємств. В різних регіонах України виділені в формі умовних (кластерних) угруповань системи підприємств тієї ж підгалузі (ВПК). Згідно результатів кластерного аналізу визначено 11 ядер кластерів (раціональне число), які представлено на карті України.

15. Рівень та значення міжгалузевої кооперації в економічному зростанні України визначається поточним рівнем технологічної взаємодії суб'єктів та змістом промислової політики. Рівень кооперації всередині України та за її межами обумовлюється також зовнішньоекономічною політикою держави та політичною стабільністю. Більшість коопераційних зв'язків у промисловості України сформувалося в радянські часи. З причини політичної нестабільності та в результаті реалізації політики імпортозаміщення в країнах ЄСП за часи незалежності України їхній внесок в економічне зростання поступово зменшувався, що позначилося на показниках взаємної торгівлі між цими країнами. Внаслідок цих факторів коопераційні зв'язки змінилися, трансформувалися і навіть припинили своє існування. Це обумовило зміни в розвитку окремих галузей і структури економіки в цілому, а також вплинуло на здійснення програм соціально-економічного розвитку регіонів.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографії

1. Мехович С.А. Економічні проблеми гнучких виробничих систем: монографія. Харків: НТУ «ХП», 2007. 232 с.
2. Мехович С.А. Инновационная экономика: монографія [под ред. проф. Л.Л. Товажнянского]: Харьков: ООО «ЭДЭНА», 2010. 716 с. *Здобувачем визначено напрями активізації інноваційної діяльності із застосуванням гнучких виробничих систем.*
3. Мехович С.А. Санация и реинжиниринг производственно-технологической основы проблемных предприятий: монографія. Харьков: Апостроф, 2011. 392 с. *Здобувачем розроблено організаційно-практичні*

аспекти санації підприємств у ринкових умовах, введено у науковий обіг поняття «технологічний реінжиніринг».

4. Мехович С.А. Формирование региональных межотраслевых связей на основе концепции технологического реинжиниринга: монография. Харьков: Апостроф, 2013. 445 с.

5. Мехович С.А. Регіони України: стратегія і політика розвитку: монографія. Харків: Тов «Планета – принт», 2016. 436 с.

Статті у наукових фахових виданнях України

6. Мехович С.А. Трансформационные процессы в Украине и развитие мировой экономики / Мехович С.А., Пчелинцева Л.К. // Вісник Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут». – Харків, НТУ «ХПІ», 2003.– № 22. – Т. 2 . – С. 148–150. *(Особистий внесок: аналіз характеру та особистостей трансформаційних процесів в Україні, висновки)*.

7. Мехович С.А. Методологические аспекты формирования стратегии промышленного развития в Украине / Мехович С.А., Головня В.В. // Вісник Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» –Харків: НТУ «ХПІ», 2003.– № 23. – С.121–127. *(Особистий внесок: розроблено основні принципи і напрями промислового розвитку)*.

8. Мехович С.А. Исследование инновационного ресурса приватизируемых предприятий /Мехович С.А., Головня В.В. // Вісник Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут». – Харків: НТУ «ХПІ», 2005. – №1. – С. 69–71. *(Особистий внесок: розроблено основні принципи дослідження інноваційного ресурсу підприємства, введено поняття «потенціал інноваційного ресурсу», запропоновано методичний підхід до його обчислення)*.

9. Мехович С.А. Методика определения интегрального показателя «потенциал инновационных возможностей предприятия» / Мехович С.А. // Вісник Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут»: НТУ «ХПІ», 2006. – № 41. Т. 1. – С. 188–192.

10. Мехович С.А. Тенденции развития гибких производственных систем /Мехович С.А. // Вісник Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут». – Харків : НТУ «ХПІ», 2008.– № 1. – 179–184.

11. Мехович С.А. Управління інноваційним потенціалом промислового підприємства в процесі підвищення енергоефективності виробництва / С.А. Мехович, М.О.Ткаченко // «Механізми регулювання економіки». –Суми: ВТД Університетська книга, 2010.–№3 – 225 с. – С.194–199. *(Особистий внесок: введено поняття «інноваційний потенціал підприємства», надано його тлумачення та визначено фактори щодо його впливу на розвиток регіону)*.

12. Мехович С.А. Роботы в ГПС / С.А. Мехович // Вісник Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут»: Збірник наукових праць. – Харків: НТУ «ХПІ», 2008. – № 17.–С. 171–178.

13. Мехович С.А. Сутність інноваційного потенціалу промислового підприємства / С. А. Мехович, М. О. Ткаченко // Вісник Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут». – Харків: НТУ

«ХП», 2008. – № 18. – С. 127–131. *Здобувачем досліджено взаємозв'язок інноваційного потенціалу підприємства з регіональним розвитком.*

14. Мехович С.А. Інноваційний розвиток підприємств машинобудівної галузі в післякризовий період / С. А. Мехович, М. О. Ткаченко // Вісник Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут». – Харків: НТУ «ХП», 2010. – № 64. – С. 91–96. *Здобувачем обґрунтовано основні фактори післякризового періоду, що впливають на інноваційний розвиток та коопераційні зв'язки.*

15. Мехович С.А. Концептуальная основа проведения технологического реинжиниринга на машиностроительных предприятиях / С.А.Мехович, А.С. Захарченков // «Маркетинг і менеджмент інновацій». – Сумы. – № 4. –2012. – С.179–185. *Здобувачем розроблено організаційні принципи та етапи проведення технологічного реінжинірингу.*

16. Мехович С.А. Проблемы экономического развития и трансформации промышленной политики Украины /С.А.Мехович, А.А.Костенко // Вісник Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут»: НТУ «ХП», 2012.– № 05. – С.28–36. *Здобувачем розроблено основні напрями промислової політики України.*

17. Мехович С.А. Роль больших циклов экономической конъюнктуры в выборе стратегии технологического прорыва /С.А.Мехович, А.А. Костенко // Вісник Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут»: НТУ «ХП», 2013.– № 01– С. 123–130.*Здобувачем розкрито роль та значення сутності великих циклів у виборі стратегії технологічного прориву на сучасному етапі.*

18. Мехович С.А. Выбор стратегии технологического прорыва на современном этапе /С.А.Мехович// Энергосбережение. Энергетика. Энергоаудит. –№12 (106).–2012.– С.4–11.

19. Мехович С.А. Формування теоретичного підходу до розробки стратегічних карт реінжинірингу процесу управління інноваційним розвитком промислового підприємства / С. А. Мехович, М. О. Ткаченко // Проблеми економіки. – Харків: ХНЕУ, 2014. – № 4. – С. 290–297. *Здобувачем розроблено основні вимоги до стратегічних карт реінжинірингу.*

Статті у наукових періодичних виданнях інших держав та наукових виданнях України, які включені до міжнародних наукометричних баз.

20. Мехович С.А. Роль гибких производственных систем в интенсификации экономики / С.А.Мехович // Ускорение научно-технического прогресса – интенсивный фактор развития экономики СССР: – Сб. статей под ред. И. И. Кравцова. – М.: ИЭ АН СССР, 1989. – С. 212-218.

21. Мехович С.А. Современные тенденции развития робототехники и ее экономическая эффективность / С.А.Мехович, Я.Є. Рейтерс // Повышение социально-экономической эффективности производства в условиях научно-технического прогресса (Социально-экономические и эргономические аспекты).– Рига: Риж.техн.ун-т., 1990. – С. 10–20. *Здобувачем здійснено аналіз ефективності застосування робото технічних виробничих систем.*

22. Мехович С.А. Украина в контексте особенностей современного развития промышленного производства ведущих мировых производителей / С.А.Мехович, А.С.Захарченков // Энергосбережение. Энергетика. Энергоаудит. – № 10 (104). – 2012. – С. 10–15. *Здобувачем проаналізовано особливості розвитку виробництва сучасного обладнання та визначено його вплив на міжгалузеву кооперацію.*

23. Мехович С.А. Реализация потенциала энергосбережения предприятия в период подготовки к сертификации на соответствие требованиям международного стандарта ISO 50001 / С.А.Мехович, С.Н.Покалицын // Энергосбережение. Энергетика. Энергоаудит. – № 11 (105). – 2012. – С. 9-12. *Здобувачем виконано аналіз відповідності енергозберігаючої політики вимогам міжнародного стандарту ISO 50001.*

24. Мехович С.А. Технологический реинжиниринг машиностроительных предприятий: концептуальный аспект / С.А. Мехович, А.С. Захарченков // Вестник Южно-российского государственного технического университета (Новочеркасский политехнический институт). – № 6. – 2013. – С. 69–75. *Здобувачем введено поняття «технологічний реінжиніринг», обґрунтовано основні положення концепції технологічного реінжинірингу.*

25. Мехович С.А. Россия и Украина в контексте особенностей современного развития промышленного производства: стратегия технологического прорыва. / Мехович С.А., Захарченков А.С. // Рецензируемый, реферируемый научный журнал ВЕСТНИК Адыгейского государственного университета. Серия «Экономика». – Майкоп. – Выпуск 4 (131). – 2013. – С. 259–267. *Здобувачем визначено напрямки вибору стратегії технологічного прориву на сучасному етапі.*

26. Мехович С.А. Методологічна основа логістичного аудиту /С.А. Мехович, О.С. Захарченков // Энергосбережение. Энергетика. Энергоаудит. – Харьков: БЭТ, 2013. – №9 (115). – С. 46–51. *Здобувачем запропоновано процедура та загальний алгоритм логістичного аудиту.*

27. Мехович С.А. Разделение труда при автоматизации производственных процессов / А.С. Захарченков, С.А. Мехович // Энергосбережение. Энергетика. Энергоаудит. – Харьков: – БЭТ, 2013. – №10 (116). – С. 46–53. *Здобувачем запропоновано принциповий підхід до процедури розподілу труда відповідно до рівня реінжинірингових перетворень.*

28. Mekhovich S. The Choice of the Public-Private Partnership Model to Address Social and Economic Development of the State in the Context of a Competitive Environment with Uncertainty and Risks / S. Mekhovych, A. Kolesnichenko // Club of Economics in Miskolc. Theory. Methodology. Practice.- Volume 10. - Number 1. - 2014. – P.– 63–70. *Здобувачем систематизовано моделі державно-приватного партнерства та розкрито його значення у розвитку міжгалузевої кооперації.*

29. Мехович С.А. Новые инструменты инновационной политики в реализации программ технологического реинжиниринга промышленных предприятий / С.А. Мехович // Вестник Белорусско-Российского университета. –№ 3. – 2014. – С.130–140.

30. Мехович С.А. Опыт использования промышленных кластеров как инструмента инновационного развития / С.А. Мехович, А.В. Фадеев // Энергосбережение. Энергетика. Энергоаудит. – № 4(122). – 2014. – С.52–62. *Здобувачем розкрито сутність промислових кластерів як інструменту розвитку міжгалузевої кооперації.*

31. Мехович С.А., Ахиезер Е.Б., Дунаевская О.И. Экономико-математическая модель зонирования промышленных предприятий. /С.А. Мехович, Е.Б. Ахиезер, О.И. Дунаевская// Энергосбережение. Энергетика. Энергоаудит. – № 8(126). – 2014. – С. 39–50. *Здобувачем виявлено і обґрунтовано складові моделі інноваційно-інжинірингового промислового кластеру, що впливають на формування цілісності регіональної соціально-економічної системи).*

32. Мехович С.А. Развитие отечественного машиностроения – основа динамичного роста национальной экономики / Мехович С.А. // Энергосбережение. Энергетика. Энергоаудит. – №9(127). – 2014. – С. 38–41.

33. Мехович С.А. Стратегические направления формирования региональных межотраслевых связей на основе технологического реинжиниринга производственной базы промышленных предприятий / С.А. Мехович, А.В. Фадеев // Энергосбережение. Энергетика. Энергоаудит.– № 9(127). – 2014. – С.45–57. *Здобувачем обґрунтовано методологічні підходи та визначено стратегічні напрями розвитку міжгалузевих зв'язків на основі концепції технологічного реінжинірингу.*

34. Мехович С.А. Концептуальні основи формування інноваційно-інжинірингових промислових кластерів / С.А. Мехович// Энергосбережение. Энергетика. Энергоаудит. – № 2(133). – 2015. – С.54–65.

35. Мехович С. А. Сучасний погляд на формування регіональних міжгалузевих зв'язків / С. А. Мехович // Энергосбережение. Энергетика. Энергоаудит.– № 3(134).–2015. – С.49–58.

36. Мехович С.А. Мехатроніка у контексті регіональної промислової політики / Мехович С.А. // Вісник Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» НТУ «ХПІ», 2015.12(1121). –С. 502–506.

37. Мехович С.А. Ефективність регіональних міжгалузевих зв'язків / С.А. Мехович // Энергосбережение. Энергетика. Энергоаудит. – №11(142).–2015.– С.39–49.

38. Мехович С.А. Інституційна складова у розвитку системи регіональних міжгалузевих зв'язків / С.А. Мехович // Энергосбережение. Энергетика. Энергоаудит. – №10(153).– 2016.– С.28–36.

39. Мехович С.А. Концепція регіональної кластерної політики / С.А. Мехович // Энергосбережение. Энергетика. Энергоаудит. – №1 (156).– 2017.– С.34–43.

Публікації за матеріалами конференцій

40. Мехович С.А. Инновационные технологии развития сотрудничества университетов и бизнеса (U2B) в рамках единого экономического пространства. / Мехович С.А., Перерва П.Г.// Содействие профессиональному становлению личности и трудоустройство молодых специалистов в современных условиях:

сб. матеріалов 11-й Всероссийской научно-практической конференции, 2011.– Ч.2. – (Белгород: БГТУ ім. Шухова).– 2011. – С. 63–73. *Здобувачем систематизовано існуючі форми співробітництва університетів і бізнесу та визначено напрямки їх удосконалення.*

41. Мехович С.А. Стратегічне управління інноваційним розвитком промислового підприємства / С. А. Мехович, М. О. Ткаченко // Матеріали доповідей Міжнар. наук.-практ. конф. «Економіка та менеджмент: перспективи розвитку», (Суми, 18–20 травня 2011 р.). – Суми: Сум ДУ, 2011. – Т. 2. – С. 88–90. *Здобувачем визначено регіональні особливості впливу на інноваційний розвиток.*

42. Мехович С.А. Організаційно-економічний механізм управління потенціалом інноваційного розвитку підприємства / С. А. Мехович, М. О. Ткаченко // Збірник матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф. "Економічні проблеми сталого розвитку", (Суми, 4–5 квітня 2012 р.). – Суми: СумДУ, 2012. – С. 105–106. *Здобувачем обґрунтовано взаємозв'язок коопераційних зв'язків з інноваційним розвитком підприємства.*

43. Мехович С.А. Концептуальний механізм формування регіональних міжгалузевих зв'язків на основі концепції технологічного реінжинірингу / С. А. Мехович // ІХ Міжнар. наук.-практ. конф. «Маркетингові технології в умовах глобалізації економіки України», (Хмельницький, 4–6 грудня 2014 р.).

44. Мехович С.А. Сучасна регіональна інноваційна система та її вплив на міжгалузеві зв'язки / С. А. Мехович // Матеріали 11 Міжнар. наук.-практ. конф. «Актуальні проблеми менеджменту в умовах інноваційного розвитку економіки» (Луцьк, Національний технічний університет, 20 03. 2015 р.).

45. Мехович С.А. Актуальні проблеми регіонального розвитку / С.А.Мехович // Матеріали ІІІ Міжнар. наук.-практ. конф. «Проблеми формування та розвитку інноваційної інфраструктури: європейський вектор – нові виклики та можливості» – (Львів, Національний університет «Львівська політехніка», 14–16 травня 2015 р.).

46. Мехович С.А. Проблеми ефективності міжгалузевих зв'язків в умовах здійснення кластерної політики / Мехович С.А., Міщенко В.А. // Праці ХІ Міжнар. наук. - практ. конф. «Дослідження та оптимізація економічних процесів «Оптимум-2015» (Харків, 2–4 грудня 2015р.). – Харків: НТУ «ХП», 2015. – С. 169–171.

47. Мехович С.А. Промислова політика України на сучасному етапі розвитку / С.А. Мехович // Праці ХІІ Міжнар. наук. - практ. конф. «Дослідження та оптимізація економічних процесів «Оптимум-2016» (Харків, 6–8 грудня 2016р.). – Харків: НТУ «ХП», 2016. – С. 73–75.

АНОТАЦІЯ

Мехович С.А. Формування регіональних міжгалузевих зв'язків на засадах технологічного реінжинірингу. Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.05 – розвиток продуктивних сил і регіональна економіка. – Одеська національна академія харчових технологій, Одеса, 2017.

У дисертаційній роботі досліджено теоретико-методологічні основи та запропоновано практичні рекомендації щодо формування регіональних міжгалузевих зв'язків на засадах технологічного реінжинірингу. Запропоновано в систему управління розвитком впровадити інститут регіональної кластерної політики, як новий інститут розвитку.

Обґрунтована концепція інноваційно-інжинірингового промислового кластеру, як організуючого фактору інноваційних перетворень у регіонах.

Систематизовано ринкові умови формування регіональних інноваційних систем та розширено уявлення щодо їх сутності в умовах глобалізації. На основі виявлених факторів впливу на регіональний розвиток здійснено моделювання регулюючих основ впровадження регіональних міжгалузевих зв'язків. Розроблено нові моделі інтеграції науки і виробництва. Запропоновано методологічні і практичні аспекти впровадження механізму управління промисловими кластерами та регіональними міжгалузевими зв'язками.

Ключові слова: міжгалузеві зв'язки, інститути розвитку, інститут регіональної кластерної політики, інноваційно-інжиніринговий промисловий кластер, технологічний реінжиніринг, технологічні платформи, державно-приватне партнерство, мережі трансферу технологій, військово-промисловий комплекс, гнучкі виробничі системи, регіональний розвиток, аерокосмічний кластер «Мехатроніка».

АННОТАЦІЯ

Мехович С.А. Формирования региональных межотраслевых связей на основе технологического реинжиниринга. Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени доктора экономических наук по специальности 08.00.05 - развитие производительных сил и региональная экономика. - Одесская национальная академия пищевых технологий, Одесса, 2017.

В диссертационной работе предложены методологические основы и теоретические аспекты формирования межотраслевых связей на основе концепции технологического реинжиниринга. Обобщены существующие научные подходы к категориям «региональная кластерная политика», «региональные межотраслевые связи», «технологический реинжиниринг», уточнены их экономическая сущность и взаимосвязь в контексте диссертационного исследования. Подтверждена роль и значение межотраслевых связей как важнейшего фактора промышленного и регионального развития. Проанализированы особенности развития промышленных комплексов и их межотраслевых связей в условиях глобализации. Проведенный анализ подтвердил тенденции устойчивого развития машиностроения, которые имеют место в мировом экономическом пространстве. Для обоснования условий развития отечественного машиностроения в работе были выдвинуты и проверены гипотезы. Предложено в управлении развитием машиностроительных комплексов внедрить институт региональной кластерной политики, который в модели кластерного

объединения заинтересованных сторон бизнеса, науки и власти наряду с известными институтами развития использует системно государственно-частное партнерство, технологические платформы, технологический реинжиниринг, сеть трансфера технологий. Обосновано, что развитие машиностроительного комплекса следует начинать с ведущих регионов, в которых размещены высокотехнологические предприятия ВПК.

Обоснован методологический подход к формированию межотраслевых связей на основе концепции технологического реинжиниринга, главное назначение которого состоит в обеспечении коренных преобразований производственной базы отечественных предприятий.

Разработана Концепция инновационно-инжинирингового промышленного кластера как системообразующего элемента института региональной кластерной политики и предложена его концептуальная модель. Выявлены тенденции структурных деформаций в экономическом пространстве Украины и их влияние на региональную инновационную систему. Предложена модель этой системы с учетом новых реалий. На основе кластерного анализа рассчитана дислокация ИИПК в регионах Украины. В качестве ядра кластеров предложены предприятия военно-промышленного комплекса.

Предложены новые модели интеграции науки и производства. Предложены методологические и практические аспекты внедрения механизма управления инновационными промышленными кластерами и региональными межотраслевыми связями.

Ключевые слова: факторы влияния, межотраслевые связи, институты развития, институт региональной кластерной политики, инновационно-инжиниринговый промышленный кластер, технологический реинжиниринг, технологические платформы, государственно-частное партнерство, сети трансфера технологий, военно-промышленный комплекс, гибкие производственные системы, региональное развитие, аэрокосмический кластер «Мехатроника».

ANNOTATION

Mekhovich S. A. Formation of regional interindustry communications on the basis of technological reengineering. - Manuscript.

The thesis for the degree of doctor of economic sciences, specialty 08.00.05 - the development of productive forces and regional economy. - Odessa National Academy of Food Technologies, Odessa, 2017.

The theoretical – methodological bases are investigational and practical recommendations offer in relation to forming of regional inter-branch connections on principles of conception of technological reengineering. The institute of regional cluster politics offers. The market conditions of forming of the regional innovative systems are systematized and presentation is extended in relation to their essence in the conditions of globalization.

On the basis of the educed factors of influence the design of regulative bases of introduction of regional inter-branch connections is carried out. The new models of

integration of science and production are worked out. The methodological and practical aspects of introduction of mechanism of management industrial clusters and regional inter-branch copulas offer.

Keywords: factors of influence, institutional approach, inter-branch copulas, industrial cluster, technological reengineering, technological platforms, state-private partnership, military industrial complex, flexible productive systems, transfer of technologies, regional development, aerospace cluster of "Mechatronic".

Підписано до друку 24.04.2017 р. Формат 60x84/16. Папір офсетний.
Гарнітура «Times New Roman». Друк офсетний.
Ум.-друк. арк. 1,9. Зам. № 535. Наклад 100 прим.

Надруковано з готових оригінал-макетів
ФОП Попова Н.М., м. Одеса, вул. Палубна, 9/4. Тел. 777-80-61